

प्रवेश सं० १५९९४

विषय: धर्मशास्त्रम्

क्रम सं० —

नाम काल निर्णय सङ्ग्रहः.

ग्रन्थकार महो जि दीक्षितः

पत्र सं० १-४३

श्लोक सं० —

अक्षर सं० (पंक्तौ) २२ पंक्ति सं० (पृष्ठे) ८

आकार: ८.२. x ४.

लिपि: दे. ना.

आधार: अ.

वि० विवरणम् पू. —

13917

न. १६०८

पी० एस० यू० पा० — ७७ एस० सी० ई० — १६५१ — ४० ०००

॥ प्रथम वर्ष सामग्री । ब्राह्मण ५ आसन ५ हस्त ५ दा । कर्ण मुद्रा । चंद्र
 ५ लोटे । घोले । यशोपवात । हरी फल गोपी चंदन । तिक २ जव
 ॥ कुंदा । सुभ्र चंदन । सुभ्र पुष्प । धूप दीप । गो दुग्ध । दधि । आ
 ॥ ल । पायस । गो घृत्तान् । मुद्गान् । माषान् । तैल पक्वान् । पल
 ॥ गोरज तंदुष्णिगो । विश्वेषां देवानां सुवर्णं । पिंडानां वस्त्रं ।
 ॥ राय्यादानं केचन । सहदा गो घृतं । गंगोदकं । खड्ग पीत्रं । तां
 ॥ कुंदा । उत्तरा । कुलसी । शाल गामशीला । भृश भोजनं
 ॥ ब्राह्मणपादसेवनं । विष्णु स्मरणं । श्रीरामः । श्रीरामः ।

॥ का० मा० ध०

२११

श्रीगणेशायनमः॥ श्रीगोपायकस्तुत्यनमः॥ मासश्चतुर्दशी॥ त्रै
शतादिनेः सावनः॥ सूर्यस्य सैक्रमादा सैक्रांतिः सौरः॥ पक्षद्वय
नचांद्रः॥ अश्विन्यादिरेव स्यंतं तत्र परिवर्त्तनेन नाक्षत्रः॥ दि
वसोऽप्यनुक्षी॥ अहोरात्रः सावनः॥ सौरमासत्रिंशः सौरः॥
तिथ्यवच्छिन्नश्चांद्रः॥ चंद्रसंवत्सावंछिन्नक्षत्रावच्छिन्नो नाक्ष
त्रः॥ अष्टस्त्रिधा॥ उत्तं हि त्रयमिदं॥ चांद्रसावनसौराणां मा
सानां तु प्रभेदतः॥ चांद्रसावनसौरास्तु त्रयः सैव स्यात्सौरमीति॥
नाक्षत्रमासैस्त्वक्षानास्ति॥ ऋतुद्विविधा॥ सौरश्चांद्रश्च॥

मीनमेका मध्वयक्षावासा एव स्यंतः॥ चैत्रवैशाखचार्द्रावसंतः॥
अथ नैतु सौरसंवत्॥ नक्षत्रसंक्रमणद्वयं ऋतुत्रयमुत्तरायणं॥
कर्कशुद्धिरेणायनं॥ चांद्रमासो द्विविधा॥ दर्शान्तः पूर्णिमांतश्च
विधा॥ क्षिणोत्तराश्विनादं दर्शान्त एव॥ ज्योतिर्गर्गः॥ सौरमासो विवाहादौ
यज्ञादौ सावनः स्मृतः॥ आष्टिके पितृकार्ये च चांद्रमासः प्रशस्य
ते॥ इति मासर्वादिनिष्पत्तिः॥ अथ मासनिर्णयः॥ भृगुः॥ एकरा
शि स्थिते सूर्ये यदा दर्शद्वयं भवति॥ हव्यकव्यक्रियाहंता स ते यो ह
धिमासकः॥ दर्शद्वयदर्शान्तद्वयं॥ दर्शान्तमासो यदि द्विसंक्रांतिक

स्तदान्तस्य ह्यसंक्रान्तिः सिद्धांते ॥ असंक्रान्तिमासो धि
 मासः सूरः स्यादिसंक्रान्तिमासः क्षयः स्यात् ॥ क्षयः कानि
 कादित्रयान्यतः स्यात्तदा वर्षमध्ये धिमास इत्येति ॥ अन्यतः अ
 न्यतरस्मिन् ॥ एकतरस्मिन् नित्यावत् ॥ क्षयमासादेकस्मिन् मासे
 भागे असंक्रान्तिमास इत्येतन्नवति ॥ किंतु ॥ एकस्मिन्नेकैक इत्यर्थः ॥
 वर्षचत्वारिंशत् ॥ तत्रैत्रादिषु द्वे एकः ॥ आश्विनादिषु द्वे वापरः ॥ का
 र्कश्वे ॥ यस्मिन् मासे न संक्रान्तिस्तदा द्वयमेव च ॥ मलमासः
 स विज्ञेयः ॥ मासविज्ञानमत्रवादेति ॥ क्षयधिमौ काम्यादिषु
 रयाजौ ॥ क्षयसर्वसंक्रान्तिस्तत्रोत्तस्मान्नैकं कर्म सुबचनात् ॥

धः ॥ विवाहादो मांगलिकेतुस्त्याज्यः ॥ शुद्धमासमृतानां प्रथमादि
 कमलमासः ॥ नतु द्वितीयादि ॥ आश्वदेवतु मास इत्येति ॥ एकस्मि
 तिमृतान्तरमुक्त्वा ॥ आश्विके हनिसे प्राप्ते मलमासात्तवेद्यदि ॥ आश्व
 इत्येति कुर्वन्ति एव बुर्वन्तमुद्यतीति वसिष्ठवचनमुदाहृती ॥ मलमा
 समृतानां तु मलमासमज्ञैतत्रैव ॥ क्षयमासादव्यवहितपूर्वश्च
 संक्रान्तिस्तदान्नवत्यैवार्षिकं मास इत्येति कुर्यात् ॥ संवत्सरमध्ये
 च मलिनस्तदा तत्रापि मासिकं कर्त्तव्यं ॥ आद्यादिकं नुचतुर्दशमा
 सि ॥ क्षयमासमरणेतु तिथेः पूर्वार्धे नरार्धे न्यापूर्वोत्तरमासा

याव्यवस्था ॥ उक्तं च ॥ तिथ्यर्द्धे प्रथमे पूर्वो द्वितीयेर्द्धे तदनंतरः ॥ मासा
 वितिवु धैश्चिद्विंशत्येव मासस्तमध्यगो ॥ गार्ग्यधनादिकै चोलात्
 चीनं मलमासेपिकार्यं ॥ जातेष्टिस्तन ॥ आग्रयणेष्टिस्त पूर्वधा
 न्यविरहेतवसेव ॥ महालयस्तन ॥ ७ ॥ इति मलमासनिर्णयः ॥ अथ
 सामान्यतः ॥ सर्वतिथिनिर्णयः ॥ शुक्लप्रतिपत्पूर्वाग्राह्या ॥ अपरा
 ण्णिकी चेत् ॥ कृत्स्नानुसर्वापि परेव ॥ द्वितीयानुशुक्ला परेव ॥ कृत्स्नानु
 योर्बाण्णिकी चेत् पूर्वाग्राह्या ॥ तृतीयातुरं भावत पूर्वा ॥ अन्यत्रांतरा ॥
 चतुर्थी परेव ॥ विनायकव्रते पूर्वा ॥ पंचमीतु शुक्ला परा ॥ कृत्स्नानुप ३

र्वा ॥ यद्वा ॥ पक्षद्वयोपपंचमी परेव ॥ उपवासपूर्वा ॥ षष्ठीतु नरा ॥ सप्त
 मी पूर्वा ॥ अष्टमीतु शुक्ला परा ॥ कृत्स्ना पूर्वा ॥ शिवशक्तपूजस्वतु पक्ष
 द्वयेपि परेव ॥ नवमी पूर्वा ॥ दशमीतु दिनद्वयेपि प्यसृष्टकर्मकालाचे
 स्पूर्वा ॥ उज्जयत्रकर्मकालस्य ३ शोबेकल्पः ॥ एकादशीतु परा ॥ द्वादशी
 तु पूर्वा ॥ त्रयोदश्यपि पूर्वाशुक्ले ॥ कृत्स्ननरा ॥ चतुर्दशीतु अपरापूर्वा
 पिनी चेत्तदा पूर्वा ॥ अन्यथा तु चैत्रश्रावणव्यतिरिक्ताशुक्ला उन्तरा ॥
 कृत्स्ना पूर्वा ॥ चैत्रश्रावणगतातु शुक्ला पूर्वा ॥ पंचदश्येतु परे ॥ सावित्री
 व्रते पूर्वा ॥ इति सामान्यनस्तिथिनिर्णयः ॥ युग्माग्नि युग्मज्ञानांष

एमुन्मोर्वसुरंध्रयोः ॥ रुद्रेण द्वादशी युक्ता चतुर्दश्या च पूर्णिमा ॥ प्रतिप
 द्यमावास्या तिथ्योऽयुग्मं महाफलं ॥ एतच्छस्तं महादोषं हतिपुण्यं पु
 राकृतं ॥ इदं च पितृकर्मव्यतिरिक्तं ब्रूतो पवासादि विषयं ॥ खर्वोदपस्य
 आहिंसा त्रिविधं तिथिलक्षणं ॥ खर्वदप्ये परोपज्योहिंसा हिंसा सख
 कालिकी ॥ खर्व साम्यं ॥ दपोष्टु द्विः ॥ हिंसा क्षयः ॥ इदं च खर्वो दिवा क्यं
 पित्र्य विषयी ॥ तथा च व्यासः ॥ द्वितीयादिषु युग्मानां पूज्यता नियमा
 दिषु ॥ एकोद्विष्टादिषु द्वादशाहस ब्रह्मादि चोदनेति ॥ कर्मणो यस्य यः
 कालस्तत्कालव्यापिनी तिथिः ॥ तथा या कर्म्मणि कृद्वातिहासब
 द्वा नकारणमिति तु उन्नयोरप्यपवादः ॥ तथा च दिनं द्वयकर्मकाल ४

व्यासावव्याप्तौ अत्यस्यज्ञां वा युग्मखर्वे वा क्ययोः प्रवृत्तिः ॥ अस्ता
 त्राह्मुहूर्त्तत्रयाव्याप्तौ परैव ॥ सूर्योदयात्तत्तरं मुहूर्त्तत्रयव्यापिनी
 परमुख्या ॥ मुहूर्त्तद्वयव्यापिनीत्यनुक्त्यः ॥ तदन्ते वेतु पूर्वव्याप्ता ॥
 नागो द्वादशनाडी त्रिदिक्चदशान्तिस्तथा ॥ नूतोष्टदशनाडी त्रिदिक्
 यत्कत्तरं तिथिः ॥ इदं च नक्तैकनक्तो पवासो नक्षत्रं ॥ व्यतिरिक्तं विष
 यं ॥ तथा ह्येककर्मकालव्याप्तावव्याप्तौ च ॥ दिग्दशमी ॥ उपवासा
 त्वयोपि तिथेर्वेधोग्राह्यः ॥ नक्षत्रवारदिभिः प्राशस्त्याक्तो तु द्वि
 मुहूर्त्तगोप्यपवासादोग्राह्यः ॥ अत्र वेधदोषो नास्ति ॥ तस्य केवल
 विषयत्वात् ॥ यद्यपि सा तिथिः सकला ते येत्यतिदिष्टं तथापि मन्वा

दिप्रभतिष्ठतात्कालिकीतिथिर्ग्राह्या॥७॥ तथाचस्कांदे॥ अर्च्यगे
 चोदधिस्नानेदंतधावनमेधुने॥ ज्ञातेचमरणेचैवतत्कालव्यापि
 नीतिथिः॥ मन्वाद्यौचयुगादौचग्रहणौचैद्रसूर्ययोः॥ व्यतीपातैवैध
 तोचतत्कालव्यापिनीक्रियेति॥ अथव्रतविशेषेणतिथिविशेष
 निर्णयः॥ यमः॥ श्रावणीदूर्गनवमीदूर्वाचैवहुताशनी॥ पूर्ववैशा
 प्रकर्त्तव्याशिवरात्रिर्वलेर्दनी॥ श्रावणीश्रावणमासपूर्णिमा॥ द
 र्वा॥ दूर्वाष्टमी॥ हुताशनी॥ होलिकापूर्णिमा॥ ॥ व्रतैववर्त्तनी॥ व
 र्णाष्टमीतथारंभान्नीयावटपेत्की॥ ब्रह्मपातथाव्रतनक ५

र्तव्यासंमुखीतिथिः॥ समुखीपूर्वा॥ स्कांदे॥ अश्वयुक्तश्रुतपक्षे
 याष्टमीमूलेनसंयुता॥ सामहानवमीप्रोक्तात्रैलोक्येपिसुदुर्लभ
 ति॥ दूर्वाष्टमीव्रतंतुअगस्त्यादयेसतीश्रावणवह्नाष्टम्यांका
 र्यं॥ अगस्त्यादयानावतुआदित्येसिंहस्थेनाद्रपदश्रुक्ताष्टम्याका
 र्यं॥ अथैकतत्कालनिर्णयः॥ त्रिधाविभक्तस्यानार्यामध्याश
 स्तस्यास्यदलेएकभर्त्तकार्यं॥ तच्चयासत्रयोनी॥ तस्यगोणका
 वस्तुअस्तमयावधिः॥ दिनद्वयमुख्यकालस्यावयवसाम्ये
 नस्यषष्ठ्यन्तदापूर्वदिनं॥ वैषम्येणस्यर्शुवहुकालव्यापिनी

गाद्या॥ दिनद्वयेपि मुख्यकालस्य श्रेतु पूर्ववत्॥ दिनद्वये मुख्यव्याप्ते
 युग्मवाक्ये निर्णयः॥ माधवस्त॥ पूर्वै हि मुख्यगोणव्याप्तेः सत्त्वा
 सर्वस्याह॥ अन्यागोपवासप्रतिनिधौ च नायेन्यायः॥ अथ नक्तको
 लनिर्णयः॥ तत्र प्रदोषव्यापिनी तिथिर्ग्राह्या॥ तस्मात्प्रदोषकाले
 मुहूर्तः प्रदोषः स्याद्रवावस्तंगते ततश्च॥ तत्र नक्षत्रदर्शनात्प्राक्तो
 जतस्य निषेधान्तरजोक्तस्य॥ इदं च आदिस्य वारादावपि रात्राव
 व॥ निषेधस्तु विध्यस्पष्टविषयकः॥ दिनद्वयेपि प्रदोषकाले नक्त
 तिथेरन्तर्वेसायै कालेन नक्तं कुर्यात्॥ एकदेशव्याप्तादौ तु पूर्ववत्॥ ६

देवकः॥ नक्षत्रदर्शनात् नक्तं गृहस्यस्य बुधैस्मर्त॥ यतो हि नाष्ट
 मिहाजेतस्य रात्रौ न विध्यते॥ अथोपवासं तथि निर्णयः॥ ग
 रेशान्यचतुर्थी॥ रजान्यतृतीया॥ भुक्तद्वितीया॥ शिवरात्रि
 नचतुर्दशी॥ रुद्रव्रतं जन्माश्रमम्॥ एकादशी॥ वस्त्रत्रयोदशी॥
 स्कंदान्यषष्टी॥ सावित्री नरपंचदशी च परोषोष्या॥ अन्याप
 र्की॥ अनंगत्रयोदशी तु पूर्वा॥ यदि पूर्वा पूर्णा सैवोषोष्या॥ न
 तु परा॥ एकादशी विना॥ अथ नक्षत्रोपवासनिर्णयः॥ अह
 द्वये यद्यस्तमथेन क्षत्रं॥ यदि वानो जयत्र॥ पूर्वस्मिन्नेव वा॥

त्रिष्वप्येषु पक्षेषु पूर्वमेव ॥ परदिन एवास्तसंबंधेतु परी ॥ अथ ज
 माष्टमी निर्णयः ॥ तत्र रोहिण्यष्टमी भ्यामर्धरात्रस्य योगो मुख्यः ॥
 सवेदिन द्वयेऽप्यस्ति ॥ नास्ति वा ॥ उत्र यथापि परेव ॥ यदा तु आश
 दिने अर्द्धरात्रादूर्ध्वमाष्टमी प्रवृत्ता उत्र रदिने त्वत्या ॥ परोहणी
 न भ्यात् ॥ तत्रापि परेव ॥ यदा तु परदिन एव रोहिणी योगस्तदा स
 पूर्णमपि पूर्वापरित्यज्य परेव ग्राह्या ॥ बुधसामवाराभ्यायो
 जेतु अतीव प्रशस्ता ॥ पूर्वत्रैव रोहिणी योगसेव ग्राह्या ॥ दिन
 द्वयेऽपि रोहिणी योगाभावपूर्वमेव ॥ पारणातु तिथिज्ञानं मुख्यम् ॥ ७

अशक्तौ त्वत्यतराते ॥ तिथ्यर्कयोर्धेदाच्छेदानक्षत्रांतमथापि वा ॥
 अर्द्धरात्रेऽथ वा कुप्यस्यारण्य परेहनि ॥ ७ ॥ बह्विपुराणे ॥ भाते कु
 प्यतिथेर्वापि शस्तीभारतपारणमिति ॥ यामत्रयोर्ध्वगामिन्यां प्रा
 तरेव ह्यारणमिति ॥ तमाधवाद्युदाहृतहेमाद्रौ नाद्यं ॥ इति जन्मा
 ष्टमी निर्णयः ॥ अथैकादशी निर्णयः ॥ एकादश्यापक्षद्वयपि ज्ञान
 ननिषधः सर्ववर्णश्रमसाधारणः ॥ उपवासव्रतंतु ग्रहीणां दक्षि
 कादश्यानिषिद्धं ॥ तथाच पुराणं ॥ शयनीवाधिनीमध्ययाकाले
 कादशी भवेत् ॥ सेवापोष्याग्रहस्य नानाम्याग्रहाकदाचनति ॥ अ

गमपि निषेधः पुत्रेण एव ॥ संक्रांस्यामुपवासं तु कस्नेकादशिवासा
 रे ॥ चंद्रसूर्यग्रहचैव न कुर्यात्पुत्रवान्ग्रहीति वचनादिसेका ॥ हेमा
 द्रोतुग्रहस्य मात्रस्य कस्याया निषेधः ॥ पुत्रवतस्तु शयनीबोधि
 नीमध्यवर्तिन्यामपीति निर्णीती ॥ सचापनिषेधो नित्यप्रयोगवि
 षयः ॥ काम्यप्रयोगस्तत्रवत्येव ॥ पुत्रवांश्च सनार्यश्च बंधुयुक्त
 स्तथैव च ॥ उभयोः पक्षयोः काम्यव्रतकुर्यात्तु वै सवमितस्मर
 णात् ॥ एकादशी द्विधा ॥ शुद्धा विद्धा च ॥ न्यूनाधिकसमसा प्रत्येक
 त्रिधा ॥ न्यूना समाश्रितिका चेति ॥ षड्विधापि पुनस्त्रिधा ॥ न्यूना
 धिकसमद्वादशीकत्यान् ॥ तथा च सग्रहः ॥ शुद्धा विद्धा द्वयानंद

त्रेधा न्यूनसमाधिकैः ॥ षट्प्रकारा पुनस्त्रिधा द्वादश्यनसमाधि
 कैरिति ॥ दक्षमष्टादशनेदाः ॥ तत्र शुद्धाधिकन्यूनद्वादशिकायां
 शुद्धाधिकसमद्वादशिकायां च ॥ प्रथमायां सकाम उपवसेत् ॥
 निष्कामस्तु परदिने ॥ विष्णुप्रीतिकामस्तु जया ॥ शुद्धानाभ्यधिक
 समास ॥ विद्धानाभ्यधिकसमासु च ॥ षट्स्यपि द्वादश्याधिको
 सर्वैर्दृश्यवोपोष्या ॥ विद्धन्यूनसमद्वादशिकायां पुनत्रवर्ज
 हस्थानां यतीनां च द्वादश्यामवापनासः ॥ अन्येषां तु विद्धकाद
 र्ण्या ॥ विद्धन्यूनन्यूनद्वादशिकायां तु सर्वैस्तपोष्या ॥ विद्धस
 मसमद्वादशिका ॥ विद्धसमन्यूनद्वादशिका च सकामस्तपोष्या

॥ का. मा. ॥

॥ निः कामैस्तद्वादशी ॥ विद्वाधिकसमद्वादशिका तु सर्वेषां परा ॥ वि
 द्वाधिकन्यूनद्वादशिका तु सकामानां पूर्वा ॥ निः कामानां परा ॥ शुद्ध
 न्यूनशुद्धसमयोरेकादश्या न्यूनसमद्वादशी कत्वेन चत्वारो जेदाः ॥
 इह पक्षचतुष्टये पिशुद्धकादश्यामेवोपवास इति स्पष्टमेव ॥ इदं वै
 कादशीव्रतं निगपुराणरीत्या शैवसौरपुराणसौर ॥ वैस्नवैतुप्र
 सिद्धमव ॥ सूर्य्यादयेकलाकोष्टमात्रमपि दशम्याम्बेरस्ति नदा
 विद्वा ॥ न बिष्यपुण्ये ॥ दशमीशेषसंयुक्तोयदिस्यादसृणादयः ॥
 वैस्नवैर्ननु कर्त्तव्यं तद्दिनेकादशीव्रतमिति ॥ इमौ च सर्वेदियारु
 णोदयवैधोस्मान्नवैस्नवयाव्यवस्थितौ ॥ वैस्नवस्तुविस्तुप्रीत्य

र्थमुवपसन्निति ॥ माधवनिबन्धेनुपांचरात्राद्यागमात्तदीक्षांप्राप्तात्र
 वैस्नवइतिस्थितं ॥ एतयेकादशीतिर्णयः ॥ अथाष्टमहाद्वादश्यः ॥ ब्रह्म
 वैवर्ते ॥ उन्मीलिनीर्विजुलीचूत्रिस्पर्शपक्षवर्द्धिनी ॥ जयाचविजयाचै
 वजयतीपापनाशिनी ॥ द्वादश्याष्टमहापुण्याः सर्वाः पापहराः स्मृताः ॥
 तत्रयातिथियोगाच्चतस्रः ॥ नक्षत्रयोगाच्चतस्र इति विवेकः ॥ तथाहि ॥
 शुद्धाधिकैकारश्यायुक्ता उन्मीलिनी ॥ शुद्धाधिकाद्वादशी तुर्विजुली ॥
 एकादशीत्रयोदशीभ्यां स्पृष्टात्रिस्पर्शा ॥ संपूर्णपर्वप्रतिपद्यापि यदिव
 इति ततः पूर्वापक्षवर्द्धिनी ॥ पुष्यफताजया ॥ श्रवणयुताविजया ॥ पुन
 र्वस्तुयुताजयती ॥ रोहिणीयुतापापनाशिनी इति ॥ एतां अष्टावुपोष्णाः ॥
 यदा त्वेकादश्युपवासः पृथक्प्राप्तस्तदाशक्त उन्नयत्रोपवसेत् ॥ अ

९

शक्तस्वेकादशीत्युक्ताद्वादशीमुपवसेत्॥ त्रयोदश्यापारणा॥ द्वादशीशेष
 लाजनेतुमस्त्यपुराण॥ कलाद्वयत्रयवापिद्वादशीपारणादिने॥ उषःकालेद्व
 यकुयस्त्रिानर्माध्याह्निकंतथा॥ इत्यष्टौमहाद्वादश्यः॥ अथश्रवणद्वादशी॥
 साचात्यश्रवणान्वितापिग्राह्या॥ भ्राद्रपदश्रुक्तेचेत्प्रशस्ता॥ बुधयोगेत्
 तिप्रशस्ता॥ विष्णुधर्मनिरे॥ एकादशीचद्वादशीचवैस्नव्यमपितत्रचेत्॥
 तद्बिष्णुश्रैवतंतामविष्णुसायुज्यकद्रवेत्॥ एकाश्याःश्रवणयोगाभावे
 पितभक्तद्वादशियागमात्रेणविष्णुश्रैवतंभवसेव॥ द्वादशीश्रवणस्य
 शस्यशदकादशीयदि॥ सएववैस्नवयोगाविष्णुश्रैवतंसंतिनरतिमा
 स्त्याक्तेरितिहेमाद्रिमते॥ निर्णयाम्नेत्वस्यापूर्वाद्रमन्यथापठितं॥ द्वादशी
 श्रवणर्हचस्पृशदकादशीयदीति॥ तेनतन्मनश्रवणस्यैकादशीद्वादशी

भ्यायोगेएवविष्णुश्रैवतंतान्यथेति॥ यदातु॥ नशीधानंतनरंस्वर्ग
 दयाव॥ प्रकलामात्रमपिश्रवणसंभवतितदापिएवयोगः॥ तदुक्तं
 तत्रैवनारदीये॥ इमांप्रवक्ष्यामि॥ तिथिनक्षत्रयोर्योगोयोगश्चैव नरा
 धिप॥ द्विकलौयदिलभ्यतेसंज्ञेयोऽष्टयामिकरति॥ दिवोदास
 येनुरात्रेःप्रथमयामेचे॥ श्रवणहरिवासरं॥ तदापूर्वमुपवसेत्तान
 भर्तेवपारणमिति॥ अत्रप्राच्याः॥ श्रवणराजस्यैकाम्यश्रवण
 द्वादशीव्रतमितिस्पृष्टशीर्षवचनात्काम्यमवेदमित्याहुः॥ दाक्ष
 णात्यास्तुनित्यताग्राहकवचनवत्तान्नित्यतामास्थायेशक्तस्य
 कादशीद्वादश्यारूपवासमुक्ताशक्तस्यद्वादशीव्रतमेवेत्याहुः॥

तथाच माधवः ॥ श्रवणेन युता वेत्स्याद्वादशी सा हि वैश्ववैः ॥ स्मार्तैश्चा
 पोषणीया तस्यात्यजदेकादशीतिदेति ॥ बराहवामनपुराणयोरपि ॥ ए
 कादश्यामनरोन्मुक्ताद्वादश्यासमुपोषणात् ॥ ब्रतद्वयवर्त्तनपुण्यसर्वप्राप्ता
 त्यसैशयइति ॥ मुक्तेति फल्गाद्याहारपरं ॥ उपवासद्वयं कर्तुं न शक्नोति
 नरो यदिति ॥ प्रथमेति फल्गाहारी ॥ निराहारी परे हनीति ॥ देवोदासी यत्र
 विष्यान्ते ॥ पारणानुसयांतेन्यतरांते वा कुर्यात् ॥ तिथिनस्त्रयसंयोगात्
 पवासो यदा भवेत् ॥ पारणीतु न कर्त्तव्यं यावन्नेकस्य स दश इति नारदी
 योक्तः ॥ श्रवणैकादश्यामध्याह्ने वा मनावतर इति ब्रतहमाद्रौ ॥ स्थै
 एकादश्यामवध्वणयोगोपीदं ब्रतं कर्त्तव्यं ॥ तथा वनारदीये ॥ यदा न
 प्राप्यते ऋतुद्वादश्यावैनं कर्त्तव्यं ॥ एकादशीति दोषाध्यापापघ्नी श्र

वर्णान्वितेति ॥ इति श्रवणद्वादशी ॥ अथ शिवरात्रिः ॥ अमावास्यातमाघमा
 सकृन्नाचतुर्दशी शिवरात्रिः ॥ सा च मध्यरात्रि व्यापनीयाद्या ॥ दिने द्वये तथा
 वेतुपरेति माधवः ॥ पूर्वोक्ते हेमाद्रिः ॥ पारणानुतिथ्यते ॥ यद्यप्यमावास्या
 यां रात्रौ भोजनं निषिद्धं तथाप्यपारणस्य विधिस्सृष्टविषयस्तान्न दोष इति हेमा
 द्रिः ॥ माधवे तु यामत्र यादृगामिन्यामिति वचनात्प्रातरुपारणा ॥ अथ प्र
 तिमास शिवरात्रिद्वयं ॥ तत्र रात्रौ पूजा जागरण्यार्चिधानात्तद्वहुरात्रियुताया
 स्मा ॥ साम्येन रात्रियोगे तु पूर्ववत् ॥ पारणाप्राग्वत् ॥ इति शिवरात्रिः ॥ अथ प
 र्वर्णिर्णयः ॥ कात्यायनः ॥ पर्वण्यश्वतुर्थो प्राञ्ज्याः प्रतिपदस्त्रयः ॥ इष्टि
 कातः सवित्तयोः प्रानयुक्तो द्विजातिभिः ॥ इति पर्वर्णिर्णयः ॥ अथ ग्रहणं नि
 र्णयः ॥ गौतमः ॥ सूर्यग्रहे तु नाश्रीयात्पूर्वयामचतुर्थ्यं ॥ चंद्रग्रहे तु यामा

स्त्रीन्यालकदातुरैर्विना॥वालादयस्तुग्रहणप्रहरासर्वप्रहरेनाश्रीयुः॥ग्र
 स्तास्तेनुपरेयस्तोष्ट्रवापुस्तुजुनीते॥यत्नवचनैः॥सायानेसंगवेश्रीया
 त्रशारदेसंगवादधः॥मध्याह्नपरतोश्रीयानोपवासोरविग्रहः॥शारदोपस
 न्दः॥ग्रहणप्रहरास्याकृष्णवाचप्रहरोत्पत्तामुनीतेतिफलितोर्थः॥इदंनुप
 त्रवद्गृहीविषयः॥ग्रहणकालमुक्तुप्रजापत्येनशुध्यत्॥पुत्रीतरेषात्रिंश
 त्रग्रहणतं॥ग्रहणदिवसएववाउपवासोमहाफलः॥आसः॥रविग्रहःसर्व
 वारेसोमेसामग्रहस्तथा॥चरामणिरितिरव्यानस्तत्रानंतफलत्वेने॥षड्
 शान्ते॥सूर्यग्रहायदारात्रोदिवाचैदग्रहस्तदा॥तत्रस्नानंनकुर्वन्तिदद्याद्
 ननचक्रचित्॥ग्रहमानेभवस्तानग्रहस्तोमोविधीयते॥मुख्यमानेने
 वेदानंमुनेस्तानविधीयते॥इहसर्वेषास्तेलस्तान॥ग्रहणकालपक्व

नंतवर्तयेत्॥इदंग्रहणस्तानकृत्वाशौचमध्येपिकर्तव्यमेव॥इतिग्र
 हणनिर्णयः॥अथोपाकर्मकालः॥तत्रव्रतचारिणाग्रहस्थानावाधिका
 रः॥पूर्वाह्नःकालः॥पर्वण्येदधिकेकर्म्यः॥श्रावणतैत्तिरीयकाः॥वक्र
 वाःश्रवणेकर्म्यग्रहसंक्रातिवर्जिते॥पौर्णमासीयदिद्यहंपिकर्मकाले
 व्याप्नोतिनवा॥तदातैत्तिरीयकेःपराग्राह्या॥इतरेषांजिषेःपूर्वा॥श्रवण
 स्पष्टग्रहव्यापित्वेपरग्राह्या॥सामगायस्तुहस्तेअपरानेक्युः॥हस्तस्यदि
 नद्वयेउक्तकालव्यापित्वेनुपरत्र॥उपाकर्मनिकुर्वन्तिक्रमात्सामग्यजु
 र्विदः॥ग्रहसंक्रातियुक्तेषुहस्तश्रवणपर्वसु॥एवंचग्रहादिदोषेआवृण
 स्पपंचम्याहस्तयुक्तेदिनांतरवावाजसनेयनेःकर्म्युः॥तैत्तिरीयास्तुत्रा
 द्रपदपूर्णमायांकुयुः॥वोधायनीयानांतुग्रहणादिदृष्ट्यायाश्रावण्याया

आदी गृहीता ॥ यत्कच परिशिष्टे ॥ अवद्योषधयस्तस्मिन्मासेतु न जवैति
चेत् ॥ तत्रात्रापदेमासि श्रवणेन तदिष्यते ॥ इदं च मालमासेन कर्त्तव्यं ॥
तथा च कात्यायनः ॥ उत्कर्षः कालवद्वेष्ट्या दुपाकर्मदिक् मर्माणि ॥ यत्
श्रवणं शृङ्गः ॥ दशहरा सुनोत्कर्षश्चतुर्ष्वपि युगादिषु ॥ उपाकर्ममहा
पञ्चांशे तदिष्टं वषादित इति ॥ तच्छेदो गविष्ये ॥ तेषां सिर्हाक एवोषाक
मर्मावधानात् ॥ उपाकर्मनिर्तरे च साद्यश्चतुरो मासान्पक्षद्वयपि स्या
ध्यायोध्येतव्यः ॥ उत्सर्जनानेन रेतुशुक्लपक्ष एव ॥ कृत्स्नत्वे गानि पहादि
तिवन्निविशेषः ॥ इत्युपाकर्मकालः ॥ अथोत्सर्जनकालः ॥ उपाकर्मदि
नात्साद्गमासचतुष्टयेऽतीत उत्सर्जनं ॥ तथा हि ॥ आवाण्यामुपाकृत्य पा
षशुक्लप्रतिपदि रेतुत्सर्जेत् ॥ प्रोक्ष्य घामुपाकृत्य तु माघशुक्लप्रतिपदि ॥ १३ ॥

तत्र स्थिरभे ५२८११ = ३

यद्युपाकर्मदिन एवोत्सर्जनं ॥ सामगास्तु सिंहस्थसूर्ये ॥ पुष्यमे ॥ अ
थ सैक्रांतिकालः ॥ मेषादीनां द्वादशराशीनां च त्वारस्त्रिकाः ॥ एकैकं स्थि
त्त्रिकैकमेण ॥ चरस्थिरद्विस्वज्ञावर्त्तनाः ॥ तत्र चरेत्रे विस्तृपदी ॥ षडशी
तिमुरवदितनुने ॥ विषुवे तु ॥ तुलामे ॥ अयने ॥ मकरैकैकयो ॥ उत्तरे च ॥
अयने द्वे विषुवंदचतस्रः षडशीतयः ॥ चतस्रो विस्तृपद्यश्च संक्रांत्यो
दशस्मृताः ॥ देवीपुराणे ॥ सूर्ये द्यौराविधौ ध्वाक्षी जामवारे महादरी ॥
बुधे मीदाकिनीनामनंदासुरपुरोहिते ॥ मिश्रिताशुक्रवारे स्याद्वाह
मीचशनेश्वरे ॥ त्रिचतुःपंचसप्तष्टनवदशरातासु तु ॥ क्रमेण घटि
का होतारस्तस्यैव पारमार्थिके ॥ अत्राप्यपुत्राणां त्रिंशजमेकरात्रे वा उप
वासः प्रशस्तः ॥ तत्र विषुवे दशपूर्वा दशपराः पुण्याः ॥ षडशीतिमुख

जादी गहीता ॥ वक्रचपरिशिष्टे ॥ अथ येषां धयस्तस्मिन्मासे तु न त्रवैति
चेत् ॥ तत्र मास इषदे मासि अवलोकनतदिष्यते ॥ इदं च मालमासेन कर्त्तव्यं
तथा च कात्यायनः ॥ उत्कर्षः कालचक्रोऽस्यादुपाकर्म्मदिकर्म्मणि ॥ यत्तु
अथ श्रीगः ॥ दशहरासु नोत्कर्षश्चतुर्ष्वपि युगादिषु ॥ उपाकर्म्ममहा
षष्ठ्यां ह्येतदिष्टं वषादित इति ॥ तच्छ्रद्धागविषयी ॥ तेषां सिंहाकर्षे वषाके
र्म्मविधानात् ॥ उपाकर्म्मनिर्नरं च साध्याश्चतुरमासान्पक्षद्वयपि संसा
ध्यायोध्येतव्यः ॥ उत्सर्जनान्नरं तु शुक्लपक्ष एव ॥ कृत्स्नत्वगानि पठेदि
ति यन्निविशेषः ॥ इत्थं पाकर्म्मकालः ॥ अथोत्सर्जनकालः ॥ उपाकर्म्मदि
नात्साह मासचतुष्टयेऽतीते उत्सर्जनं ॥ तथा हि ॥ श्रावणामुपाकृत्य पौ
षशुक्लप्रतिपदि उत्सर्जेत् ॥ प्रोष्ठपद्यामुपाकृत्य तु माघशुक्लप्रतिपदि ॥ १२३ ॥

= तत्र स्थिरमे ५२८११ = ३

यद्वा ॥ उपाकर्म्मदिन एवोत्सर्जनं ॥ सामग्रास्तु सिंहस्थसूर्ये ॥ पुष्यने ॥ अ
थ सैक्रान्तिकालः ॥ मेषादीनोद्वा दशराशीनो च त्वारस्त्रिकाः ॥ एकैकस्मि
न्त्रिके क्रमेण ॥ चरस्थिरदिस्वप्नावसंज्ञाः ॥ तत्र चरेने दिस्तु पदी ॥ षडशी
तिमुरवद्वितनुत्ते ॥ विषुवे तु ॥ तुल्यमेवे ॥ अयने ॥ मकरैकैव ॥ उत्तरे च ॥
अयने द्वे विषुवद्वे च तस्त्रः षडशीतयः ॥ चतस्रो बिलुपद्यश्च संक्रांतयो वा
दशस्मृताः ॥ देवीपुराणे ॥ सूर्ये घोराविधौ ध्वांक्षी नो मवारिमहादरी ॥
बुधे र्मादि किनीनामनंदासुरपुराहिते ॥ मिश्रिताशुक्रवारस्या प्राक्षा
सी च शने श्वरे ॥ त्रिचतुः पंचसप्ताष्टनव दशशतास्तु ॥ क्रमेण घटि
काक्षितास्तस्यैव पारमार्थिकं ॥ अत्राप्युपराणां त्रिंशत्तमे करत्रैवा उप
वासः प्रशस्ते ॥ तत्र विषुवे दशपूर्वाः दशपराः पुण्याः ॥ षडशीतिमुख

प्राप्तुं पुण्याः ॥ कर्कटके आदिमास्त्रिंशत् ॥ मकरे तु चत्वारिंशत्पराः पुण्याः ॥ दि
 स्तुपदस्तु प्राग्देवो ॥ यद्यपि षडशीत्यामतीनायाषष्टिस्तु नाष्टिकाद
 निवसिष्ठस्तथापि अत्यन्तवचनैः पुण्यातिशयपरं ॥ रात्रिसंक्रमणे
 यं विशेषः ॥ अथ दिग्दर्शनात् प्राक्कन्यानां दर्शनात् ॥ तुलामेषोस्तस्तदा
 दिवस एव मध्याह्नादुपरिस्नानादि ॥ यदि तु निशीथात् परतस्तु तामे
 षानदापरं धरामध्यानात् ॥ विस्तुपदषडशीतिमुरेव नु यद्यर्द्धरात्रात् प्रा
 कस्तस्तदा पूर्वदिनांते पंचघटिकाः पुण्याः ॥ अर्द्धरात्रात् सञ्चरं
 प्रातः पंचघटिका पुण्याः ॥ अयनमपि यदि निशीथादवाक्यं परतो वा न
 वेत्तदा आसन्नमहस्तदधर्द्धवापुर्न्यनिशीथे तु यदि अयनमिच्छादश
 संक्रान्तयस्तत्र पूर्वहस्तिधरेव निशीथगत् पूर्वदिनस्यान्तरार्द्धपुण्यं ॥ ॥ १५ ॥

॥ तामेदेतु उत्तरदिनस्य पूर्वार्द्धमिति विवेकः ॥ अर्द्धरात्रे कर्कटश्चै
 र्वमहः पुण्यः ॥ अर्द्धरात्रे मकरश्चैत्यरेदिनं ॥ केचित्तु ॥ प्रदोषे अर्द्धरात्रे
 कामकरसंक्रमणे दिनद्वयं पुण्यमाहुः ॥ तथा च बौधायनः ॥ अस्मिन्
 ते तदा सूर्यस्तर्षयाति दिवाकरः ॥ प्रदोषे वा अर्द्धरात्रे वा तदा पुण्यं दिन
 द्वयमिति ॥ माधवस्तु प्रदोषे अर्द्धरात्रे वा मकरश्चैत्यरेधः स्नानादि
 प्रभाते निशीथे वा कर्कटश्चैत्यरेधरेवेत्याह ॥ रात्रावेव वा स्नानादि ॥
 तथा च वसिष्ठः ॥ पुत्रजननमपि यज्ञे च तथा संक्रमणेरवः ॥ राहोश्च
 दर्शने स्नानं प्रशस्तं नान्यथानिश्चितं ॥ यात्रादिनिषेधे प्राग्पूर्व
 घटिका ग्राह्याः ॥ अयनांशपरिमितैः सौरैर्दिवसैः संक्रान्ते पूर्वमपि

पुण्यकालो बोध्यः ॥ ग्रहमादिश्रुतानि धनस्तद्वादश अयनां शाः त
 था च भाविन्याः संक्रांतेर्द्वादशतिदिने रवाक् पुण्यकालो भवतीति त
 स्मिन् संक्रांतिनिमित्तैस्तान् द्वादश दिक्कर्तव्यमिति निर्णयितं ॥ एवं न्यूना
 तिरित्तेष्वेवोद्भव्यः ॥ यथा सूर्यस्य न संक्रमादुत्तयतः शोडशनाश्रः पुण्याः ॥
 चंद्रस्य न राश्याः संक्रमेदशपल युक्ता एका घटी उत्तयतः ॥ कुजस्य स
 पलश्चतस्रो नाश्रः ॥ बुधस्य चतुर्दशपल युक्ता स्तिस्रो नाश्रः ॥ वरु
 णस्य तः पलसप्तकसहिताः साक्षश्चित्स्रः ॥ कवः एकपलसहिताश्च
 तस्रः ॥ शनः षोडशनाश्रः सप्तपल युक्ताः ॥ गोमिहः ॥ राह दर्शनसं
 क्रान्तिविवाहान्यमववक्षिषुः ॥ स्नानं दानादि कंकुर्गुर्निशिकास्य
 तेषु भवति ॥ मनुः ॥ ग्रहणाद्वाहसंक्रांतया चार्तिप्रसवपुत्रः ॥ श्रवण

॥ १५ ॥

चेति हासस्य रात्रौ दानं प्रशस्यते ॥ तथोपरगपाताद्विति विलुप्तः ॥ इति
 संक्रांतिनिर्णयः ॥ अथ आमवास्याश्राद्धनिर्णयः ॥ तत्रापरान्धव्यापी दर्शो
 ऽव्यः ॥ उत्तयत्रवेष्टम्यणापरान्धेस्य श्रेष्ठः आधिक्येन निर्णयः ॥ साम्येन स
 र्शस्येष्टः ॥ बद्धेनुबद्धानां पूर्वः ॥ अध्वर्याणां परः ॥ छंदोगानां
 येष्टः ॥ एतच्च निर्णयना तं साग्नेः ॥ निरग्निदिनश्राद्धाः कुतुपव्यापिनि
 दर्शोऽश्राद्धं कुर्यात् ॥ वैधेः अत्यसमग्रं वा कुतुपं यो न्वेति स ग्राह्यः ॥ दिनद्वये
 ऽथ कुतुपसंबंधे बद्धिसाम्ये यो हस्तरदिनी ॥ क्षये पूर्वः ॥ द्विदिने द्वयव्यासा
 तु परः ॥ दिवसस्याष्टमो मुहूर्तः कुतुपः ॥ २ पूर्वोक्तो साग्न्यनग्निव्यावस्था
 अपरान्धसंबंधात्तावदेति माधवः ॥ तुलापुरुषदानोदोत्तमुहूर्तमात्रा

यमावास्याप्रशस्ती ॥ अथाष्टकानिर्णयः ॥ भाद्रपदे हेमन्तशिशिरयोश्च
 हस्तपक्षे अष्टम्यः पंच अष्टकाः तदुत्तरनवम्यान्वष्टकोः ॥ अत्र च दशति
 यक्ष एव ग्राह्यः ॥ अष्टकासु अन्वष्टकासु च पार्वणा आर्द्रा नित्यं ॥ अन्वष्ट
 का स्वयं विशेषः ॥ मातृयजनानंतरं पित्र्यमिति ॥ द्वादशपूर्णिमा स्वपि
 आर्द्रा नित्यं ॥ मार्गश्रावणमाघभाद्रपदगोमासस्वतिप्रशस्ती ॥ अथ वृद्धि
 ष्टकालः ॥ ब्रह्मपुराणे ॥ कर्मण्यथा मृदयिके मांगल्ये चातिशोभने ॥
 तन्मन्यथापनयनविवाहे पुत्रकस्य च ॥ पितृन्तादीमुखान्नाम तपये
 द्विधिपूर्वकं ॥ जाबालिः ॥ यस्योद्वाहप्रतिष्ठासु मेखलाबंधमोक्षयोः ॥
 पुत्रजनमवधोत्सर्गे विद्धि आर्द्रा समाचरेत् ॥ ब्रह्मपुराणे ॥ कन्यापुत्र

॥ १६ ॥

विवाहेषु प्रवेशेन ववैश्मनः ॥ नाम कर्मणि वात्मानां चूज कर्मादिकेतथा ॥
 क्षीमंतो नयने चैव पुत्रारिमुखदर्शने ॥ नादीमुखं पितृगणं पूजयेत्प्रयतो
 नही ॥ तत्र गणनाधानप्रभृतिपुत्रस्य प्रथमं विवाहपर्यंतं पिता स्वपितृभ्यो
 दद्यात् ॥ तदुपरि पितुर्यान्यान् पुत्र एव प्रपूजयेत् ॥ एतस्मिन्नादी आर्द्रा दिन
 इयत्रयसाध्यमिति मुख्यः कृत्यः ॥ पूर्वधर्मातिक आर्द्रा कर्माहेतुत्वं
 तथा ॥ उत्तरे धर्मात्कृतीति मातामहगणस्य चितिवं सिद्धान्ते ॥ अशक्तो
 तु पूर्वधरेव आहुत्रयं कुर्यात् ॥ पूर्वोन्मातृक आर्द्रा मध्याह्ने पितृक कृत्या ॥
 ततो मातामहानां तु कक्षी आहुत्रयं न वेत् ॥ इति शांतातपवंचनात् ॥ अ
 स्मिन्नाशक्तो तु पूर्वोन्मातृक आहुत्रयं न वेत् ॥ तथा च ब्रह्मन्नु ॥ अलम्

भिन्नाकालानामदीश्राद्धत्रयेवुधः॥ पूर्वघर्षे प्रकुर्वीत पवने मातृ पूर्वक
 मिति॥ अथ वक्ष्ये पक्षश्राद्धकालः॥ प्रतिमासं वक्ष्ये पक्षे च तु देशीभिर्नामु
 तिथिषु प्रत्यहिश्राद्धं कुर्यात्॥ पंचम्यादिवा॥ दशम्यादिषु वा॥ अशक्तस्तु॥
 एकस्मिन् चतुर्थ्या परे हनि॥ दशश्राद्धं परे हनि॥ अथ गेवा॥ केचिन्तु देशीनस
 हविकल्पमाहः॥ अथ ताद्रपदापरपक्षश्राद्धकालनिर्णयः॥ तत्रापि पूर्णः
 पक्षः श्राद्धकालः॥ पंचम्यादिप्रशस्ततरः॥ ततो दशम्यादि॥ तत्रापि मघात्र
 यो दश॥ दरिद्रस्तु शाकमानि त्रेणापि एकत्राहि महालयश्राद्धं कुर्यात्॥ त
 च प्रतिपदादि दशानि मित्यस्मिन्पक्षे नदादिकर्तव्यं॥ तदाह कात्यायिनिः॥
 न जस्यापरपक्षे तश्राद्धं कार्यं दिने दिने॥ न वै नैदादिवर्जं स्यात् नैव वर्ज्यं
 चतुर्दशीति॥ प्रतिपक्षेति श्वेकावर्जमित्याचतुर्दशीमिति याज्ञवल्क्यव

॥ ११ ॥

चतुर्मासांतरे॥ स्वावकाशमिति माधवः॥ कन्यागते सवितरि दिना निद
 शपंचच॥ यान्यहानिषोडशेत्याद्यप्यत्रानुकूलः॥ पंचदशत्वे षोडशत्वे या
 विंशयविंशतागस्तु माधवयैथेदोक्तः॥ तिथिवद्बोडश॥ साम्यं पंचद
 शोत्थेकः कल्पः॥ आश्वयुक्तं शुक्लप्रतिपदा सह षोडशेति कल्प्यांतरं॥ हेम
 द्रोतु पूर्वया पूर्णमास्या सह षोडशेति तृतीये पिकल्पः॥ स्थितः॥ अत्र च
 पक्षद्वयं भिन्नानामेव॥ कर्मणं प्रतिदिनं भिन्ना एव प्रयोगा एत्येकः प
 क्षः॥ एकमेव श्राद्धं प्रतिदिनमावर्त्तत इत्यन्यः॥ आद्ये प्रतिदिनं दक्षिणा
 देया॥ ब्राह्मणाश्च तिथीते॥ उत्तरस्मिन्नुसमाप्तिदिने दक्षिणा देया॥ द
 क्षिणायाः प्रयोगांगत्वात्॥ ब्राह्मणास्तु एव॥ देशापि स एवेत्यादिभि
 र्वचनीयं॥ दरिद्रेण तु एकं त्रदिने कर्तव्यमिति प्रक्तं॥ तच्च आषाढ्याः पंच

मपक्षस्य पंचमी मारभ्यान्तर पंचमी पर्यंत सुतिथिषु मध्ये अनिदिक्षायां
 तिथौ कर्तव्यः ॥ अशुभ्यादिना तत्राकरणं तु यावत्कन्यागतः सूर्यस्तावद्
 यः ॥ तत्राप्यकरणं यावद्दृष्ट्वैकदर्शनं कुर्यात् ॥ तत्र सक्तमहालयं वक्तव्यं
 नाह ॥ गर्जः ॥ नदायां तर्जनिदिने त्रयोदश्यां त्रिजन्मनि ॥ एषु श्राद्धं न कुर्यात्
 तत्र ही पुत्रधनक्षयात् ॥ त्रिजन्मनीति आत्मनः भार्यायाः पुत्रस्य च ज
 मनस्तत्र इत्यर्थः ॥ तथा ॥ कृतिकारोहिणी रेवती मघा सुत्रिपादिषु च नि
 खिडी ॥ अस्यापवादः ॥ स्मर्यते ॥ अमापाते हरिण्यां च द्वादश्यां पक्षम
 ध्यके ॥ तथा तिथिचनस्तत्र वारचनविचारयेत् ॥ मघा त्रयोदश्यां तु स
 र्वान्पित्रन्वयेत् ॥ न त्वेकवर्गमात्रं ॥ इदं च श्राद्धमपि उक्तं ॥ अपमस्य
 हतानां तु चतुर्दश्यां विहितं ॥ चतुर्दश्यां शस्त्रादिहतानां मेवेति वाक्यं ॥ १८ ॥

र्थः ॥ न तु एषां चतुर्दश्यां मेवेति ॥ एवं च माता महादित्यर्थं दिनांतरेपि
 कर्तव्यं ॥ तत्तथावर्णं ॥ चतुर्दश्यां लेकोदिष्टमेव ॥ यस्य तु पित्रादित्रिषु म
 ध्ये कौचिद्वै शस्त्रादिहतानां तेषां चतुर्दश्यां मेकोदिष्टं कार्यं ॥ यस्य
 तु पित्रादयस्त्रयोपि शस्त्रादिहतास्तेन चतुर्दश्यां पार्वणमेव कर्तव्यं मि
 ति चंद्रिकाकारप्रपञ्चकृत्माद्रिप्रभृतयः ॥ माधवस्तु तत्रैकोदिष्टत्रयमे
 वेति देवस्वामिमतमेवैमिभर्धितवान् ॥ सहगमनादौ तु वैधव्यमरण
 नुन चतुर्दशी श्राद्धं ॥ युद्धमरणे प्रायोपवेशनच वैधव्यत्वेपि वचनाच्च
 तुर्दशी श्राद्धं भवति ॥ चतुर्दश्यां कर्तव्यं चिद्विघ्ने तु दिनांतरे पार्वणमेव क
 र्यं ॥ अथायनादयः श्राद्धकालाः ॥ विसुपराणे ॥ आदित्यसंक्रमे चैव

विषुवंचायनद्वयं ॥ व्यतीपातोद्यतमर्द्धचंद्रसूर्यग्रहस्तथा ॥ एतांस्तु
 आद्रकालान्बैकाम्यानाहप्रजापतिः ॥ एतच्चनिसुकाम्यं ॥ वचनांत
 रात् ॥ ब्रह्मपुराणे ॥ अयनद्वितये आद्रविषुवद्वितये तथा ॥ संक्रांतिषु च
 कर्त्तव्यं पिंडनिर्वपणादृते ॥ अयनादिप्रयुक्तविषयकोपे निषेधः ॥ न तु
 कार्ष्णिकश्राद्धं यनादिसंनिपातेऽपि ॥ गजछायापिश्राद्रकालः ॥ तद्धुत्त
 रीतु ॥ सूर्यहस्तगतैर्बद्रे मघास्थत्रयोदशीरिति धिदित्येकं ॥ दर्शहस्त
 गयोः सूर्यशशिनोरित्यपरं ॥ सूर्यग्रहणं वा ॥ हस्तिनश्लोकेति तत्स
 तिवंदिकाकाराः ॥ तथा पद्मकमपिश्राद्रकालः ॥ यदा विष्टिव्यतीषा
 तो नानुवारस्तथैव च ॥ पद्मकनामतस्तोक्तं अयनाच्च चतुर्गुणमिति ॥
 क्रोष्टृपद्यानादीश्राद्रं प्रकर्त्तव्यं ॥ तत्र पित्रादित्रिकात्परतस्त्रयः ना ॥ १९ ॥

दीमुखवर्त्तकाः ॥ तेषां ह्यव्याः ॥ अन्यत्र नांदीश्राद्धे तु अश्वमुखवर्त्तिकादि
 त्रय एव नांदीमुखवर्त्तिकाय एव्याः ॥ अथ श्राद्धतिथेः खंडित्येति लोचः ॥
 तत्र पार्वणवहपरारुगातिथिर्ग्राह्या ॥ दिनद्वयेऽप्यपरान्हव्यासावव्या
 वा ॥ तिथिस्तये पूर्वा ॥ बहिसाम्ययो रुत्तरा ॥ दिनद्वयेऽपि साम्येऽयनात्
 कालसंबधे तु परा ॥ यो यस्य विहितः कालः कर्मणास्तदुपक्रमं वि
 श्रमानो न वेदं गनोक्षितोपक्रमेण तु ॥ एकोद्दिष्टं तु मध्याह्नव्यापिनी ॥
 हारीतः ॥ आमश्राद्धं तु पूर्वान्हे एकोद्दिष्टं तु मध्यतः ॥ पार्वणं चापरान्हे
 स्यात्प्रातर्द्धनिमित्तकं ॥ दक्षः ॥ पूर्वान्हे देवकार्याणि मुनुष्याणां तु
 मध्यतः ॥ एकोद्दिष्टं मुनुष्ययजने बहिश्राद्धं आमश्राद्धं च कालव्या

॥का. मा.॥

॥२०॥

व्याप्त्यव्याप्तिसमव्याप्तिषु पावर्णोक्तो न्यायो ग्राह्यः ॥ देवकार्ये तु ॥ काल
व्याप्त्यव्याप्तौ च परेव ॥ मन्वादि युगादयस्तु शुक्ले पूर्वाह्निकाः क्षुत्पि
राह्निकाः ॥ इह च वेधादि दिनस्य विज्ञा गो ग्राह्यः ॥ कालव्याप्त्या शेतु पूर्व
वत् ॥ अथ प्रतश्चादेषु नवश्राद्धकालः ॥ तृतीये च तृथे नमैवेवा दिवसे
त्रीणि नवश्राद्धानि ॥ तत्र ॥ निधन स्थाने एकं ॥ वस्त्रे निविश्रमणस्थाने
द्वितीयं ॥ संचयस्थाने तृतीयं ॥ आद्ये च तृथे पंचमसप्ताष्टमनवमदश
मेकादशसु च ॥ एतानि सर्वाण्येको दिष्टानि ॥ युग्मब्राह्मणेः कर्त्तव्यानि ॥
संचय दिवसे प्रतस्य यद्यदिष्टमने तत्तद्ब्राह्मणेर्द्वयं ॥ क्षत्रियैः पंचमे
वैश्येनैवमे ॥ शूद्रे रेकादशे ॥ सूतकाले अन्तेन एको दिष्टः ॥ अथ षोडश ॥ ॥२०॥

श्राद्धकालः ॥ तत्र एकादशे द्वादशे वा द्विप्रथमं ॥ द्वितीयादीनि द्वाद
शानि एकादशमासिका निप्रतिमासं आद्ये नि ॥ मन्तिथ्या वि
त्यर्थः ॥ प्रथमषष्ठद्वादशेषु एकेनाह्ना त्रिभिर्न्यसेषु पुनमासिकं
पुनषणमासिकं पुनाष्टिकं ॥ माधवनिवधे तु ॥ एकक्षत्रिदिने स्ते
त्रिभागेनाधिकेन वा ॥ श्राद्धान् पुनाष्टिकादीनि कुर्यादियाह गोतमः ॥ पु
नमासिकस्य वैकल्पिकं कालमाह ॥ गालवः ॥ भरणात् द्वादशाहस्या
तमास्पने वो नमासिकं इति ॥ पुनानावर्ज्यकालमाह ॥ गर्गः ॥
नंदायां जागेव दिने चतुर्दश्यां त्रिपुष्करे ॥ पुनश्राद्धं न कुर्वीत गहीपु
त्रधनक्षयात् ॥ एतानि षोडशश्राद्धानि सपिंडीकरणस्य कुर्यात्

दृष्टविधानेन कर्त्तव्यानि॥ साग्निकस्य तु दहनो देकादशे हि आद्यं
मासिकं॥ अग्निकानां तु मरणात्॥ अशक्तस्तु द्वादशमासिकानिष
ङ्गिः॥ तृतिः कर्त्तव्यं च कुर्यात्॥ अतुष्टं निवेदे मासिके इत्यर्थः॥ इत्यशक्त
स्तु द्वादशमेव द्वादश प्रतिमासिकानि कुर्यात्॥ अथ सपिंडीकरण
कालः॥ मृतो ह्येकादशदिने यदि अमावास्या स्यात् तदा साग्निकेन
तस्यैव सपिंडनं कार्यं॥ यदि तु एकादशो दिवसो न दर्शस्तदा साग्निक
द्वादशेन कुर्यात्॥ अतस्तस्य साग्नित्वे तु तृतीयपक्षे सपिंडनं उक्तयोः
साग्निकत्वे द्वादशाह उक्तयो रग्निक्त्वे तु सप्तकालादध्यायविकृत्यं
ने॥ द्वादशाहः तृतीयमासः एकोदशमासः च षष्ठमासः संवत्सरतः॥

त्रिपक्षः॥ शुक्ल गमश्च्यति॥ तत्र द्वादशाहः प्रशस्तः॥ एतच्च सर्वत्रैवार्णिक
विषयः॥ अतस्तस्य तु द्वादशाह एव नियतः॥ मंत्रवर्षे हि श्राद्धाणां द्वादशह
निकीर्तनमिति विस्मृतेः॥ यदा संवत्सरपक्षेः प्रागेव सपिंडीकरणं किं
यते तदा षोडशश्राद्धानियमपि प्रागेव कृतानि तथापि स्वर्गकाले पार्वण्यं स्व
विधिना पुनः कार्याणि॥ तदाह गणितः॥ यस्य संवत्सराद्यां विहित
तस्य सपिंडता॥ विधिवत्तानि कुर्वन्ति पुनः श्राद्धानि षोडशेति॥ विधिव
दिति॥ यथाचारं॥ पार्वण्यविधिना एकादृष्टविधिनावेत्यर्थः॥ तथा च
पेठीनसिः॥ सपिंडीकरणाद्ध्वं यदा कुर्यात्तदा पुनः॥ प्रत्यर्घ्यो यथा
कुर्यात्तथा कुर्यात्तनान्यपीति॥ आवर्त्तनचोर्ध्वं तानि विनामेव॥ न
तु प्राग्भाविना॥ तथा च कार्त्तुनिनिः॥ अर्वागि द्वाद्यत्रयत्र सपिंडीक

॥ का. मा. ॥

॥ २२ ॥

रणं रतं ॥ तदूर्ध्वमासिकानां स्याद्यथा कालमनुष्ठिति रिति ॥ सपिंडनादूर्ध्वं मावर्तनीयानामनुमासिकादीनां च द्विप्राप्तौ पुनरपकर्षः ॥ तथा च श्राद्धाय निः ॥ सपिंडीकरणं दर्विक अपरुष्य कृतान्यपि ॥ पुनरप्यपरुष्यते वध्युत्तरनिषेधनात् ॥ विज्ञाने श्वरस्तु ॥ संवत्सरादर्विक सपिंडीकरणं पक्षे षोडशश्राद्धानि कृत्वा सपिंडीकरणं किं वा विपरीतमिति संशयः ॥ सपिंडीकरणं नेतरं स्वकाले काय्योणीति मुख्यः पक्षः ॥ अर्विक सपिंडनादिति तु आपत्कृत्य इति सिद्धांतितवान् ॥ तन्मते हेमाद्रिमाधवस्मृतिचंद्रिकाकारा धरादृतानि आवृत्तिबोधकानि बहुराणि वचनानि कर्ध्वव्याख्येयानीति चिंत्यं ॥ सपिंडीकरणस्य गौणं कालमाहुर्अप्यश्रेयः ॥ सपिंडीकरणं श्राद्धमुक्तकालेन चेत्यतः ॥ रोद्रे हस्ते च रोहिण्या ॥ २२ ॥

अत्रैवैवास्माद्वरेत् ॥ अथ स्यादेवैधेयार्वाणामनुष्ठेयविशेषः ॥ सांख्येनापराहृदयजागयोगेति खिद्यदौ चराः ॥ हाससांम्ययोः पूर्वो ॥ उभयापराहृदव्याप्तौ उज्जयन्नाप्यस्य शेषः ॥ पूर्ववत् ॥ अत्राहः पंचधा विभागः ॥ अथ स्यात्तथा च रिज्ञाने निर्णयः ॥ मासपक्षयोर्ज्ञाने दिवसस्याज्ञाने तत्रत्या एकदशी ग्राह्या ॥ पक्षाज्ञाने च हस्ते कादशी अमावास्या वेति मुख्यः पक्षः शुक्ले कादशी तु नुक्त्यः ॥ मासाज्ञाने दिनमात्रज्ञाने तु मार्गशीर्षः ॥ अत्रे ॥ माघे वा कुर्व्यात् ॥ दिनमासयोर्ज्ञानयोर्ज्ञाने मार्गशीर्षमाघे वाः मावास्यायाकार्यं ॥ प्रस्थितमते तु विशेषः ॥ अणस्य दिवसमासयोर्ज्ञाने प्रास्थानिको तो ग्राह्यो ॥ प्रास्थानिकयो रप्यस्मरणं मतवन्तः अतस्तेनो ग्राह्यो ॥ वात्तिया अप्यश्वेनो ग्राह्य

तर्पणं दशवर्षाणि प्रतीक्ष्य तन्मध्ये तदीयवार्त्ता न कल्पयेन्न प्रतिबुद्धि
 दृष्ट्वा देहदिवस एव संयाहृतं यायाद् ॥ अथ मध्याह्निकमिच्छति ॥
 सर्वेषु मासेषु मध्याह्न्याह्निकं कार्यं ॥ पुनर्वसुस्त्वष्टिर्बुधः ॥ एतच्च नक्षत्रं
 स्वतिप्रशस्तं ॥ इदं च विज्ञेयं तैरपि व्याख्येयं ॥ सहवर्कं तैर्व्यं ॥ अथ शो
 षादिभिर्मन्त्रैश्च प्रतिबंधे सति श्राद्धकालः ॥ तत्र मासिकं श्राद्धं
 शोषाप्रप्तौ श्राद्धोपायगमसत्तिलकपूर्यमिति मुरव्यः कल्पः ॥
 सितुत्तरदर्शः दक्षेकादशी उत्तरमासात्तेजतननिधिर्वेति त्रयोनुव
 द्याः ॥ शुक्लेकादश्यायिमतजे देनग्राह्येति ह माहिमतं ॥ देवस्व
 मिमांशव्यापारिजातकारप्रभृतयस्तस्मादिकं श्राद्धं च नो महते ॥

सप्तकानंतरं शुद्धदिन एव कर्तव्यं ॥ पुनस्तदहरवेति पक्षस्तस्य तव
 व्यतिरिक्तनिमित्तान्तरेणाविष्णुते मासिके दृष्टव्यः ॥ अदिस्त अनुमा
 सिकविषयः ॥ तथाच ॥ अनुमासिके वार्षिके वा शोषोपहते शुद्धिका
 कालप्रभृतय उत्तरमासस्थितनिधिभिन्नाश्चत्वार एव यद्वा ॥ मा
 सिके च शोषोपहते शुद्ध्यनंतरं यद्वा एव ॥ निमित्तान्तरोपहते तु मासि
 के उत्तरमासस्थितनिधिरवेति व्यवस्था माहुः ॥ आरथ्ये च शोषे च
 स्ति ॥ तत्र ॥ आरंभो वरणं यज्ञे संकल्पो ब्रतसंज्ञयोः ॥ नादीश्राद्धं वि
 वाहादौ श्राद्धपाकपरिक्रिया ॥ इदं च ग्रहान्तरमरणं ॥ द्यातृग्रहमरणं
 मुनुक्तशेषं त्यक्त्वा परोदके नाचामेत ॥ पत्न्यां राजस्वलायां तु श्रमा

वास्यापातादिश्राद्धमामेनेहंतावाकुर्यात् ॥ मृताहश्राद्धे तु विवदेते
 तत्र पंचमेहनि मृताहश्राद्धं कर्त्तव्यं ॥ भार्योत्तरयुक्तेन तु मुरव्यकाले
 व कर्त्तव्यमिति हेमाद्रिमते ॥ अन्ये तु ॥ अपुत्रस्त्री कर्त्तव्यश्राद्धविष
 यकं पंचमेहनीति वचनं ॥ यस्य भार्यारजस्वलेन्यस्य ह्यस्य मृ
 तस्य भार्येत्यर्थः ॥ श्राद्धकर्त्तुं स्तूपह्यारजस्वलायामपित स्मिने
 वान्निपक्षान्तेन श्राद्धमिति ॥ मतद्वयमपीदं माधवनिवेधे स्थि
 तं ॥ अथ पूर्वाह्नादिकासु विज्ञागः ॥ अहः पंचदशमुहूर्ताः द्वेधा
 विभक्तस्याहः पूर्वाह्णं पूर्वाह्नः ॥ उत्तराह्णं मयराह्नः ॥ अस्मिन् एते
 द्विवसस्य मध्यरागो मध्याह्नः ॥ त्रिधा विभागो यदेतु ॥ त्रयोशः ॥ २४ ॥

क्रमेण पूर्वाह्नमध्याह्नमपरराह्नः ॥ चतुर्धा विभागो यदेतु गेपिल आ
 हः पूर्वाह्नः प्रहरसाह्म मध्याह्नः प्रहरमहः ॥ अहः ॥ चतुर्धा विभागो यदेतु
 वाक्यस्ततः परमिति ॥ आतः संगवमध्याह्नमपरराह्नः सायमिह
 तो ॥ अत्राह पंचधा जागो मुख्यादिनादिनागतः ॥ अथ कुतुपाः
 कालिकापुराणे ॥ ब्राह्मणः कवलोगो वीरस्य मिति धर्मो पिह
 धोदोर्ज्ञानमध्याह्ने न वेते कुतुपास्तं ॥ मयराह्नं चतुर्धा विभागो यदेतु
 मयराह्नं चतुर्धा विभागो यदेतु ॥ कालिके वलस्य ॥ अथ प्रातः विविधेषां
 कालिविनियोगः ॥ आहिताग्निर्वैश्वदेवानंतरं विधुय संवत्सात्रिधा
 विभक्तस्य दिनस्य तत्तीये श्राद्धं कुर्यात् ॥ निरग्निवस्तु द्विधा वि

॥ का.मा.॥

112411

[illegible]

इतुनायंनिषेधः॥अर्थापिदाननिषेधकाद्यः॥ब्रह्मराशरः॥युग
द्विमुमघायांचविषुपुवेष्वयनेतथा॥भरणीषुचकुर्वीतिपिंडनिर्बपणं
तीति॥तथा॥आत्रियागमनप्रव्यक्तकालेआर्द्धवतीपातादिश्राद्धेच॥
आनिःपराशरः॥विवाहेविहितमासांस्त्यजेयुद्दिदेशेवहि॥सपिंडाःपि
डनिर्वापमौंदीबंधेषुवतु॥अस्यापवादः॥महालयगयाश्राद्धमाता
पित्रोस्त्येहनि॥यस्यकस्यापिमर्त्यस्यसपिंडीकरणतथा॥कृतादाह
पिबुर्वीतिपिंडनिर्बपणंसेदति॥पिंडनिषेधस्यलस्वध्वावचनमपितुष्य
ने॥अथग्रनक्रियासुनिषिद्धकालाः॥गर्जः॥प्रत्यक्षशब्दसंस्कारदिनै
वविशोधयेत्॥आशेचमध्येक्रियतेपुनःसंस्कारवर्गवत्॥शाधनी

बंदिनतत्रयथासंज्ञवमेवतु ॥ आशौचवित्तिवन्नौतपुनः संस्थित्यतेमतः ॥
 संशोध्यैवदिनग्राह्यधुर्ध्वसंबत्सराद्यदि ॥ त्रैतकाप्याणिकुर्वन्ति श्रेष्ठं तत्रा
 तरायण ॥ कृत्स्नपक्षस्तु तत्रापि वर्जयेत्तु दिनक्षयमिति ॥ तत्रापि न दं त्रयो
 दशी चतुर्दशी वर्जयेत् ॥ शुक्रशनी श्रवण सरोच ॥ पातपरिघ्नद्रा वैधति
 सुवर्जयेत् ॥ स्वाती हस्ता श्रित्ति पुष्य श्रवणे ज्येष्ठा तनूत्रं त्यजेत् ॥ तथा
 कर्त्तुर्जन्मनस्तत्र प्रत्यरं च ॥ जन्मजासं च मंचतुर्दशं त्रयोविंशं च प्रत्यरं च ॥
 चतुर्थीष्टमहादशचेद्रेषु ॥ अस्य सर्वस्यापवादः ॥ युगमन्वादि संक्रांतिद
 र्शिते त्रिक्रियायदि ॥ देवादापतिता तत्र न च ॥ त्रारि विज्ञा धयेत् ॥ अथ
 युगपदनेकमरण ॥ भृगुः ॥ एककाले गतासना व ह्ना मथ बाधयोः ॥ तत्र
 त्रैतकाप्याणिकुर्वन्ति कुः स्रथक एथक ॥ एकचित्त्वारुहं विधाय मस्य

अमेराश्राद्धमात्रेकेतप ॥ कातविशेषाग्रहणे तु संनिधिता वक्ष्याचक्रमा
 बाधव्यतिथ्यर्थः ॥ अथ प्रतिनिधित्तिश्राद्धे देवाय तत्रैतमसंनिधित्येते ॥
 यथकाले कामसंतिपन्ने देवताकाले च तत्राग्रे धर्माणां विशेषतया त्याप
 न्येमेव तत्र ॥ एवं च संक्रांतिनिमित्तकं अमावास्यानिमित्तकं च त्रीपात
 विमित्तकं च श्राद्धं तत्रैकपरिचयं निसकल्प्य रतिहमादिः ॥ केचित्तु अमा
 स्य विंशती गंगान्तु संक्रांत्या देवता च तत्राग्रहणं विशेषतया न हन्
 त्वं किंतु प्रसीदं च ॥ पञ्चमं मनुष्येते प्रयजिते विपशुपरीडिते ॥ इत्तु च
 कालादशौ ॥ नित्यदार्शिक्याश्चादकृत्तमासिक्यारपि ॥ दार्शिकस्य यु
 गादेश्वरदार्शिकास्तथायोग्याः ॥ दार्शिकस्य च मन्वादि संपाते श्राद्ध
 कर्मणां प्रसंगादितरस्यापि सिद्धे स्तरमाचरेत् ॥ अस्यार्थः ॥ दार्शिक

नैव नित्यश्रोतृस्य प्रसंगसिद्धिः ॥ तथा ॥ अहं एतद्देवतायाश्च नित्यव्यवहारः
 नैव दर्शकस्य ॥ एवमालोनामावास्यायामन्वादिश्रादेर्नैव दर्शक
 मीत्यादिदेवताभेदे तु तत्रैव नापि प्रसंगः ॥ तथा च तत्रैवोक्तं ॥ नित्यस्य
 केदं नैव दर्शमासिद्धयोरपि ॥ नित्यस्य चादिकस्य भिदादिकस्य
 कयोरपि ॥ युगाद्यदिकयोश्चापि मन्वाद्यादिकयोरपि ॥ प्रत्याष्टिकेषु
 च लभ्ययोगेषु विहितस्य ॥ च ॥ संपाते देवताभेदान्नाह्युत्तमसमा
 चरेदिति ॥ अत्र नित्यदाश्रिकयोः षट् देवताकत्वान्मासिकेदं कुत्रेयो
 रेकोद्दिष्टत्वात् देवताभेदः ॥ तथा नित्यदाश्रिकमुगादिमन्वादिष्वनन्त
 मन्मन्त्रयोगनिमित्तानावषट् देवतात्वात् प्रत्याष्टिकस्य तु त्रिदेव

तत्तादेकोद्दिष्टत्वाद्देवताभेदस्याहुः ॥ यद्यपि पाशुकरैकादशप्रयानैः
 पौण्ड्रशिकानामिवेहापि अधिकदेवत्वेन न्यूनतदेवस्यस्य प्रसंगसिद्धि
 र्द्वारा ॥ तथाप्युक्तसिद्धान्तस्थेयार्थवचनमेवान्वेषणीयं ॥ अतएव नी
 वन्मातामहवर्गस्य दर्शनात् तत्समानदेवतेनापि प्रत्याष्टिकस्य तत्र प्र
 संगौ निति सिद्धान्तः ॥ तत्रानित्यतनिमित्तनित्यदाश्रिकादिष्वर्थमेकुर्या
 त् ॥ निमित्तानित्यतिश्चात्र पूर्वनिष्ठानकारणमिति तत्रैवोक्तेः ॥ अ
 थवैश्वदेवादि कालभेदाः ॥ तत्र साग्निकेन अन्यध्यानं कल्याणेश्वदेव
 निर्वर्त्य षडपितृयज्ञानंतरं दर्शश्राद्धकर्त्तव्यं ॥ तत्र एव कथाकेन ॥ नि
 त्यश्राद्धव्यतिरेकानि दर्शश्राद्धप्रकृतिकानि श्राद्धान्तराण्यप्येवमेव ॥

॥ का-मा-॥

॥ २८ ॥

भूतयज्ञादिकेतुश्चाद्धानंतरमेवकार्यं॥ अनग्निनेनतु अग्नेोकराणां न
२॥ अथवा विकरस्वस्तिवचनयोर्मध्ये वैश्वदेवः कार्यः पृथक्पाकेन॥
भूतयज्ञस्तु पश्चादेव॥ अथवा आध्वनिनेव सकलं वैश्वदेवादिर्कशाद्वा
तेनिरग्निः कुर्यात्॥ एकादशाहादिकेष्वेको दिशेषु तसाग्निरनग्निः
श्वश्राद्धं निर्वर्त्य अन्नशेषं ब्राह्मणाधीनं कृत्वा॥ पाकांतरेणैव वैश्वदेवा
दिर्कुर्यात्॥ अथ नित्यश्राद्धकालः॥ श्राद्धो यस्य श्राद्धेनेव पाकेन पाका
ंतरेण वा नित्यश्राद्धं कुर्यात्॥ नित्यश्राद्धं यस्य सकलदेवतानां प्रथमश्रा
द्धं प्रवेशतु प्रसंगसिद्धिरिव॥ इति श्राद्धकालनिर्णयः॥ अथ पुण्याप्रति
पत्नः॥ चैत्रश्राद्धेनेकात्मिके च शुक्ला प्रतिपत्तु पुण्या॥ अथ द्वितीया॥ ॥ २८ ॥

चैत्राश्विनयोः शुक्ला॥ चैत्रवैशाखे तद्रूपदमाघेषु शुक्ला तृतीया॥ बुधवा
सरेषु हृण्याश्रवणेन वा युक्तस्याः ति प्रशस्ता॥ ज्ञतुर्था चैत्रमाघफाल्गु
नेषु शुक्ला शुक्ला॥ सा सांतरेगता विशुक्ता सा सोमेषु शुक्ला॥ शनिवासरान्तर
लीभ्यां युक्तानुश्रुतं॥ पंचमी तु श्रावणे चैत्रमाघदमार्गशीर्षफाल्गु
नेषु शुक्ला प्रशस्ता॥ चतुर्मास्यांतर्गता दक्षिणा प्रशस्ता॥ षष्ठी तु शुक्ला
षष्ठी विशुक्ता॥ चैत्रमीर्गशीर्षयोः शुक्लतमा॥ कार्तिके तद्रूपदयोः पक्षे
द्वयगामिनी॥ सप्तमी तु तद्रूपदमार्गशीर्षमाघेषु शुक्ला प्रशस्ता॥ अष्ट
मि शुक्ला रवौ शुक्ला॥ रवती युक्ता तु विशिष्यतः॥ आश्वेकरोहणी मघा
हस्तशतताराः सूर्यसंक्रमणयुक्ताः स्युस्तु शुक्ला॥ अष्टमी तु चैत्र
शुक्लबुधपुनर्वसुयुता प्रातः स्नानां राजपेयफलदा॥ पौषशुद्धबुधं

॥ का. मा. ॥

॥ २६ ॥

रणीभ्यामुक्तामहाफला॥ माघशुक्लेतृतीयाष्टमी॥ ब्रह्मपुराणे॥ माघे
साक्षिसिताष्टम्यासतिलश्रीभावमती॥ आद्यचयेनराः कुर्युः स्तस्यु-
तंतिनागिनः॥ तत्रमत्र॥ वेयाद्यपद्यगोत्रायसांकस्यप्रवरायचो-
मपुत्रायदशम्यतज्जलेतीमायवमरीणादिति॥ सर्वत्रशुक्लेबुधाष्ट-
मीपुण्या॥ नवमीतुसर्वागोरीपूजायाशुभा॥ चैत्रश्राश्विनकार्तिक-
योश्वशुक्लपक्षेमहाफला॥ दशमीतुयेष्टशुक्लेपुण्या॥ स्नेहोमाभ्या-
मुतासेवदशहरा॥ एकादशीसर्वापुण्या॥ शुक्लातुविशेषतः॥ पुष्य-
नक्षत्रेततापि॥ द्वादश्यपि सवोपुण्याः॥ शुक्लविशेषतः॥ तत्रापि
बलयुता॥ साषिबुधेअस्येतदुल्लेखः॥ चैत्रपूर्वनिक्षत्रेणवैशाखेव

॥ २६ ॥

स्तनज्येष्ठेस्वात्या॥ आषाढेज्येष्ठ्या॥ श्रावणेमूलेन॥ भाद्रपदेश्र-
वणेन॥ आश्विनेपूर्वाभाद्रपदया॥ कार्तिकेरेवत्या॥ मार्गशीर्षेवृश्चि-
कया॥ पोषेमृग॥ संशिरसा॥ माघेहस्तेन॥ फाल्गुणेपुष्येणयुक्तामहा-
फला॥ माघ्यामतीतायाश्रवणयुताचेत्तसातिलवैस्नवी॥ तत्रतिल-
स्नानादिअतिप्रशस्ती॥ मूलयुक्तायामप्येवी॥ यदातुज्येष्ठमगुरुसिं-
ह्या॥ रविश्रवमेवस्थः हस्तफलाचशुक्लाद्वादशी॥ तदाव्यतीपाता-
ख्यायोगः स्नानादोमहाफलः॥ पक्षपुराणे॥ चैत्रशुक्लत्रयोदश्या-
मदनचैपकात्सकं॥ कल्यासंपूज्यपुष्येणबीजयेद्यजननेनतु॥ चतु-
र्दशीसुसर्वासुनदीजलेस्नात्वाधम्मराजीपूजयेत्पापक्षयकामः॥

॥ का. मा. ॥

॥ ३. ॥

रुक्मपक्षे तु विशेषः ॥ भौमे ततोऽपि ॥ चैत्रे तु सुतरां ॥ कार्तिके चित्रा भौ
मवारयतायां रुक्मचतुर्दश्यां शिवपूजनात् कैलासप्राप्तिः ॥ चैत्राया
ठश्रावणात्ताद्रपदशुक्लचतुर्दशीं स्नानाद्दोमहाफला ॥ विष्णुधर्मोत्तरे ॥
वैशाखी कार्तिकी माघी पूर्णिमा तु महाफला ॥ तथा माससर्वा फला
सर्वापि ॥ गुरुचंद्रयोरेकनक्षत्रे तु महापोर्णमासी ॥ शनादावतिप्रश
स्ता ॥ अतथा अन्यपि महापूर्वास्मर्यन्ते ॥ माससर्वा गुरुचंद्रोत्तमा
त्यं च दशरविः ॥ पूर्णिमा जीववारे तु महापूर्वास्तु सतिथिः ॥ यदा तु ज्ये
ष्ठमासे ज्येष्ठायां गुरुचंद्रौ रोहिण्यामर्कः सा पोर्णमासी महाज्येष्ठी ॥
कार्तिक्यां पोर्णमास्यां भरणी कृत्तिका रोहिण्यन्यतमं चेन्न तद्वैसा ॥ ३. ॥

महाकार्तिकी ॥ रविर्मंदगुरुयुक्ता चेत्सा तत्र स्नानादश्वमेधफलं ॥
भौमे भौ गुरुचंद्रयोः सिंहगयोः सूर्यप्रवरानक्षत्राभ्यामाघी सा
महामाघी ॥ अथ पुण्यामिच्छायाः ॥ सौमभौ मङ्गल्युक्तायां तस्यां पुष्य
रनामपूर्वसूर्यपर्वशताधिकं ॥ अनुराधापूर्वाषाढा आश्रिवाती पु
नर्वसुपूर्वाभाद्रपदाशतताराधनिष्ठा पुष्यविशाखाख्ये तैरि विनाशेष्टा ॥
उक्तसु पुण्यतिथिषु स्नानदानमहेशपूजायाश्च संप्रवर्तकार्याः ॥ ति
थिविशेषदेवताविशेषपूजास्मर्यन्ते ॥ प्रतिपदनदस्यां क्ता द्वितीया
तु श्रियः समता ॥ तृतीया तु भवान्यास्यां तु तृतीया तु सुतस्य तु ॥ नागा
पंचमी प्राक्ता षष्ठी प्राक्ता गुरुस्य च ॥ सप्तमी प्राक्ता दुर्गायाश्च

॥ का. मा. ॥

॥ ३१ ॥

पृथीव्यात्मा॥ मातृणां नवमी प्रोक्ता दशमी वासुके स्मृता ॥ एकादशी त्रि
वीणा तु द्वादशी चक्रधारिणः ॥ त्रयोदशी त्वर्गस्य शिवस्योक्तचतु
र्दशी ॥ चोर्गमासीति आधातुस्थिथीनामुत्तमा स्मृता ॥ अमावस्या सर्व
देवपितृवर्मा पुदाहृता ॥ अथ नक्षत्रादियुक्त तिथि निर्णयः ॥ याति वि
नक्षत्रादियोगाद्युक्ता कीर्तिना तस्यादिवसस्य पूर्वार्द्धे योगात्तत्तस्य
एणाद्याः प्राशस्य ॥ दिवसोत्तरार्द्धे तु योगः कर्मकालव्यापी चेत्क्याद्यः ॥
रोहिणी श्रवणे तु अत्रोपि अष्टमी द्वादशी च यद्विष्णुशतस्तदायावत्स
त्तैः ॥ अथ युगादयः ॥ भविष्यपुराणे ॥ नवम्यां शुक्लपक्षस्य कान्तिके नि
रगा कृती ॥ त्रेतासिततत्तृतीयाया वैशखे समपद्यत ॥ दर्शतु माघमा

॥ ३१ ॥

सस्य प्रवृत्तं द्वापरं युगं ॥ कलिः कलत्रयोदसीं तत्रस्य मासि निर्गतः ॥ यु
गादयः स्मृता ह्येते तस्याक्षयकारकाः ॥ ब्राह्मे तु माघमासे पूर्णमास्या
घोरं कलियुगं तथेति ॥ युगादयश्च ॥ सौरचंद्रयोः पृथक् तैः सौरमासस्था
एव व्याख्या ॥ एवं दशहरापि ॥ अथ युगांतः ॥ सिंहवश्रिकवधकुंजे चर्कस्य
संक्रमे क्रमाद्युगाताः ॥ यद्वा ॥ चंद्रे खती स्थस्य संक्रमो युगांतः ॥ यद्वा ॥
सप्तम्याग्रहणदिवसे वा यदि अयनविषुव संक्रमाः ॥ तदा युगांतः ॥ कलौ
दानं दया हरिहरयोः पूजने पाराशरस्मृतित्यादीनि प्रशस्तानि ॥ गंगा च ॥
कर्तरे वपापलेपः ॥ अथ कलिवर्ज्यानि ॥ वर्ज्यं गो नखा जिमे धकरणं म
द्यविवाहः पुनर्व्योढया श्वकलौक्यं मंडलं धृतिव्रतं व्रतनैश्चिक् ॥ ज्येष्ठांशो
दरणं चरातिथि सुराद्यर्थपशाहिंसने धातुस्त्रीधुनियोगांतः सुतजनि

स्तद्वदनस्थाश्रमः॥ स्तेयान्याधिकपाप्मिभुदिरघसैकोचोगुणापेक्षया
 युद्धेषु अतश्चात्र विप्रहननं विप्रस्यशामित्रकै॥ विप्राणामघनिष्कृतिर्मेर
 णायुकसंसर्गदोषो महाप्रस्थानोपगमस्य हानशानिनामन्ताहृतिर्हनि
 तः॥ उद्धाहेजननासपिउदुहितुर्दत्तैरसान्यास्मन्स्वीकारेण्यसवर्णजाप
 रिण्यसोमस्यसंविऋयः॥ विश्रन्तः शकुनेपयावितक्रयोः सामुद्रिके
 पश्रुतिः स्वप्नादेश्वसुराग्रहस्पतुकनियेतेचसोत्रामणो॥ अथमन्वाद
 यः॥ चैत्रेशुक्लतृतीयायोर्णमासीचन्यष्टीयोर्यमा॥ आषाढेशुक्लदशमी
 योर्णमासीच॥ श्रावणेशुक्लदशमीभाद्रपदशुक्लतृतीया॥ आश्विनशुक्ल
 वमी॥ कार्तिकशुक्लद्वादशीयोर्यमासीचपुष्यशुक्लद्वादशी॥ माघशुक्ल

सप्तमी॥ फल्गुनेपंचदश्या॥ तदूर्तः॥ तिष्यानीनंतितिथिस्तित्थ्यैशक
 स्तत्रोऽनलोग्रहः॥ तिष्यक्रेन शिवेश्वामातिथीमन्वादयोमघो॥ पु
 राणांतरेषु आश्विनेदशमीशुक्ला॥ ननस्यचाष्टमीशुक्ला॥ श्रावण
 शुक्लमावास्यातिस्थितं॥ अथकल्यादयः॥ चैत्रादिक्रमेणपक्षद्वयेपि प्रति
 पदाद्याः क्रमाच्चतुर्विंशतिः॥ चैत्रे त्रयोदश्याविंशत्येवतुर्दश्याज्येष्ठपक्षे
 णीचेति॥ त्रिंशत्कल्यादयः श्राद्धे प्रशस्ताः॥ तत्रापि शुक्लाः प्रशस्ततराः॥
 मात्स्यतु॥ अन्येषिसप्तकल्यादयः स्मर्यन्ते॥ वैशाखफल्गुनयोः शुक्ल
 तृतीया॥ चैत्रे शुक्लपंचमीदशश्रव॥ कार्तिकमार्गशीर्षमाघषु क्रमात्स
 प्तमीनवमीत्रयोदश्याशुक्लादिति॥ अथध्वंतीपातः॥ नृसिंहपुराणे
 फल्गुनचतुर्मुहूर्तान्ते भ्रमणकारिस्तुच्यते॥ श्रवणेदशकादस्तु फलितेन

॥ का. मा. ॥

॥ ३३ ॥

मक्षयं ॥ ३ ॥ सत्यं हि मानेन तु विंशतिर्दियुतो ह्यत्र मणो वै कर्षति ॥
मन्त्रेण शलाघ्यं पतितं सप्तनाडिका ॥ ४ ॥ मनुस्तु यज्ञी पतितं सप्तना
॥ ५ ॥ आकण्ठि च निष्ठाद्रिनागदेवस्य मस्तके ॥ यद्भस्म विवारं शयति
पातः संज्यते ॥ मस्तके प्रथमं चरणं इत्यर्थः ॥ एतच्च अक्षरं हि निः प्र
येवैसीव ध्यते ॥ मस्तके मगशिर इत्यन्ये ॥ अथ अकीर्णकः पुण्यका
लाः ॥ सूर्यो चंद्रमा संक्रांतिसाम्यं पुण्यं ॥ तिथि त्रयस्य कलारे अ
त्र मः ॥ द्वितीय तिथेर्वारस्य च कण्ठपदवसाने दिनस्तयः ॥ अन्योऽसौ
तीय तिथिप्रवेशाभ्यां नेदः ॥ तिथेर्वारत्रययोगे तिथिचंद्रः ॥ एते पु
ण्यकालाः ॥ करणस्य तिथेर्वावसाने अष्टत्रिंशत्पलं कृतं घटी ॥ ३३ ॥

द्विपुष्प एषं आदावप्येव ॥ नक्षत्रस्य तु आर्धतयोः पंचविंशति प
लैर्युतं घटी द्वयं ॥ योगस्य तु षोडशपलं युतं घटी द्वयं ॥ मंदवासरचेतु
स्तिका ॥ अर्कोत्तरणी ॥ गुरोरोहिणी ॥ तदानीं एष्यं च मेधाधिक
फलानि ॥ वामनपुष्प ॥ यदा मगशिरः अक्षरं शशी सूर्यो च ह्यस्यति ॥
तिष्ठति सा तिथिः पुण्यात्तु च यथापरिकीर्तितेति ॥ शंखः ॥ विंश
त्पलं सुयदाज्ञानुः ॥ त्तिका सुच वैद्रमाः ॥ सयोगः पदकोनामपुष्प
रेष्वति दुर्लभः ॥ महच्छुभता ॥ तथा सोपपदातिथिः वैध तिष्ठ
पुण्या ॥ अथ निमित्ततः सदा पुण्यकालाः ॥ आश्रयस्य अयन
स्य जलस्थान्तस्य च दाने कालो न प्रतीक्ष्यः ॥ उन्नयतो मुरवी दाने

॥ का. मा. ॥

॥ ३४ ॥

व्यव॥ मुमूर्षोरप्येवं॥ व्यास॥ यथायदिनशक्रोतिदातुवैतरणीतुगां॥
शक्तोन्यारुक्तदादत्तादद्याद्येयोमत्तस्यच॥ अस्तकपुत्रादि॥ अथ
तिथिशेषवर्ज्यानि॥ मार्कंडेयः॥ ॥ सिंहादियेमुक्तपक्षेचतुर्थ्याचि
द्रदर्शनं॥ मिथ्याभिदधितुकुर्यात्तस्माद्यश्येनतेसदा॥ ॥ नविष्य
पुराणे॥ सप्तम्यांनस्पृशेत्तैलंनीलवस्त्रेनधारयेत्॥ नचाप्यामल
केस्तायान्तुकुर्यात्कलस्तथा॥ निवस्यनक्षत्रांतैलं तिलेस्तपेण
मंजरीं॥ सप्तम्यांनैवकुर्वीताम्रपात्रचनेजनै॥ अथपञ्चानुष्ट
यं॥ विष्णुपुराणे॥ चतुर्दश्यष्टमीचैवअमावास्याथपूर्णिमा॥ य
वाण्येतानिरादृजंरविसंक्रांतिरेववति॥ अत्रतिलहोमादिकुर्यात्॥ ॥ ३४ ॥

पंचदश्यास्तुहिनवारीनेवत॥ अथःशरितक्षेत्रेआहोमर्त्येमासीनमा
हं॥ आघरास्त्राभाबस्यांतुआहोदक्षःसदावर्माहः॥ मनु॥ चतुर्दश्या
ष्टमीदर्शयोर्लमास्थेकसंक्रमे॥ एषस्त्रीनैलसांसा निर्दत्तकाष्ठंचबर्ज
येत्॥ तौगंधीयनंतरुछेदांश्वर्जयेत्॥ सायंशय्यापरान्तंचपुनर्ज
नममेधुने॥ तैलमांसांसित्वापिष्टेअमावस्यांविजयेत्॥ अथका
विशेषवर्ज्यानि॥ स्वादे॥ शिरःक्षाल्यमांसाणिमखचमूतिलाह
था॥ दत्तानिक्रमेणानित्यंअष्टम्यादिषुबर्जयेत्॥ शिरःनारिकेलै
कंपालै॥ अलाबु॥ आ॥ अण्डैश्चैलं॥ नखंनिष्पावाः॥ चर्ममस
कांसित्वा॥ कृत्वाकनि॥ बृहस्पतिदत्तमांसनेलसुरतदोराणि

द्यात्यजेत् ॥ अक्षरं भगुराधयो हिरित्योऽक्षरं त्रिमां वनेयेत् ॥ पूर्य
 नेवमस्वाध्यासरात्रयं बुधेषु सति ॥ पूर्य ॥ पंचम्यारिथि ॥ अग्नि
 यं दत्तिका ॥ संक्रमे आहो हिरित्योऽक्षरं पंचदश्यां वस्तुना चैतरेव स्त्रनि
 ध्यात्ते नैकुर्यात् ॥ मंदायां चित्रास्तत्र बलापुचते लंबजयेत् ॥ जया
 तियो मंगमलं ताद्रपदा सुचमां संवर्जयेत् ॥ रिक्ता सुप्रतिपदि च सो
 रकमर्मेतेली आक्षेपणादि छंदं चर्जयेत् ॥ नौमेमां समर्थे गंच ॥ रवो
 तेलतरे छंद्य ॥ मंदायां जन्मदिने यागि व्रते आक्षेप्यतीपाते च तेलस्य
 मांसं दध्ना त्वं लामित्यजेत् ॥ मामनपुत्राणां ॥ मंदासु माभ्यं गुण्या च
 रेत होरं च रिक्ता सुजया सुमां सं ॥ एतत्सुयो विर्यं निजनीयाने

द्या सुसर्वाणि समास्तेत ॥ नाभ्यंगमर्केन च नमिपुत्रे होरं च भुक्थकु
 जतुमांसी ॥ बुधे च याषानसमाचरेत शषषु सर्वाणि सदेव कुर्यात् ॥
 चित्रा सुहस्ते श्रवणे च तेलं होरं विशारवा प्रतिपत्सु वर्ज्यं ॥ मले मंग
 नाद्रपदा सुमांसं योषिन्मघा कृत्तिपुसां नरा सु ॥ अत्र च तात्कालिकं
 तिथ्यादि ॥ अदृष्टार्थेषु कर्म सुप्रदावे गामूत्रे नयाही ॥ निशितुमन्ता
 यगामये नयाही ॥ स्वादि ॥ स्नानं चैव महादानं स्वाध्यायी पितृ तर्पणं
 प्रथमेष्टेन कूर्वाति महागुरुनिपातने ॥ सिंहस्थगुरो विवाहानक र्त्त
 व्यः ॥ न विष्णो नरे ॥ सुप्तविहो निवर्तने क्रियाः सर्वा भुजादिका ॥
 विवाहव्रतवधादि चंडासंस्कारदीक्षणा ॥ यज्ञाग्रहप्रवेशश्च प्रति

॥ अथ जेन ॥ अथ हे भगुराधेयो हति धो नै इति यां वनेयेत ॥ पूजा
 जेवमस्वाध्यास सत्रयं बुधे पुस्तदिति ॥ पूजा ॥ पंचम्यादिथि ॥ अग्ने
 पंयसिक्ता ॥ संक्रमे प्राज्ञा हरे रिति धो पवदश्यां चरत्तनाचेतरं वस्त्रनि
 ष्पीडने न कुर्यात् ॥ नंदायो चित्रा हस्त श्रवणे च तैलं वर्जयेत् ॥ जया
 ति धो मंगल नाद्रपदा सुचमां सर्वजयेत् ॥ रिक्त सुप्रतिपदि च सो
 रक मते ली श्राद्धे तणादि छंदं चर्जयेत् ॥ जौमे मांसमभ्यंगं च ॥ रवो
 तैलं तह छंद्य ॥ नंदायोजनमदिने यागे ब्रूते आद्रव्यती पाते वते ली
 मांसं दधात वनो निजयेत् ॥ नामन पुराणे ॥ मंदा सुनाभ्यंगमुपाच
 रेत द्यौरचरिती सुजया सुमांसां पणामुये बिसिद्धिं जीयाने

द्रासुसर्वाणिसमास्तेत ॥ नाभ्यंगमर्कतच नमिपुत्रे होरं च शुक्रे थकु
 जितुमांसी ॥ बुधे च योषां न समाचरेत शेषेषु सर्वाणि सदेव कुर्यात् ॥
 चित्रा सुहस्त श्रवणे च तैलं होरं विशारवा प्रतिपत्सु वर्ज्य ॥ मले मंग
 नाद्रपदा सुमांसं योषि नम द्यादतिपुसोत्तरासु ॥ अत्र च तात्कालिकं
 तिथ्यादि ॥ अष्टार्थेषु कर्म सुप्रदाषगामं च न ग्राह्यं ॥ निशितुमन्तो
 यगामयं न ग्राह्यं ॥ स्कादे ॥ स्तानं चैव महादानं स्वाध्यायं पितृ तपसां ॥
 प्रथमेष्टेन कर्तव्यं महारागुहं निपातने ॥ सिंहस्थगुरौ विवाहानकर्त
 व्यः ॥ न विष्णोत्तरे ॥ सुसेविहो निवर्तते क्रियाः सर्वाः शुभादिकाः ॥
 विवाहव्रतबंधादि चूडासंस्कारदीक्षणां ॥ यज्ञाग्रहप्रवेशश्च प्रति

॥ का. मा. ॥

॥ ३६ ॥

हा देव ननु जा ॥ पुण्यानि यानि कर्माणि न स्यः सुप्तेन गत्यन्ते ॥ अथ
स्वापकालः ॥ निशामध्यस्तप्रहरद्वयं शयीत ॥ प्रथमं चतुर्थया मी
तुवेदाभ्यासादिना नयेत् ॥ मनुः ॥ न निशांते परित्रांते ब्रह्माधीत्यपु
नः स्वपेत् ॥ परित्रांते पिनस्वप्यादित्यर्थः ॥ आपस्तेवः ॥ मिथुनी
भूय च ॥ न तथा सवहसं वंशित्रिंशयीतेति ॥ अथ दंतधावनतिषे
धकालः ॥ आशोचोर्कदिने प्रतिपत्य वर्षष्टी नवमीषु आहर्दिने जन्म
दिने व्रतोपवासोद्वाहेषु मध्याह्नस्तानवेलायां च दंतकाष्ठवज्ज्ये
त ॥ दंतधावनतिषेधस्थले द्वादशगंडूषान् कुर्यात् ॥ व्यासः ॥ अ
नाजैरेतकाष्ठानानि विद्यायंत्यतिथौ ॥ अपाद्वादशगंडूषेः पत्रे

॥ ३६ ॥

रिशोधयेन्मरुतं ॥ कात्यायनः ॥ उग्रायनेत्रे प्रक्षाल्य शुचिर्नृत्वासमाहितः ॥
परित्यजेत्पुत्रं मेत्रेण न हृष्येदंतधावनी ॥ तत्र मंत्रः ॥ आयुर्वैलं यशोवर्ध
कताः पशुवंसूतिवः ॥ ब्रह्मप्रज्ञा च मेधा च त्वन्तो धेहि वनस्यते ॥ पराश
रः ॥ प्रक्षाल्य न हृष्येत्पूर्वं प्रक्षाल्यैव तु तस्येते ॥ अथ संध्याकालः ॥ अ
र्च्यो ध्यापसना ॥ सूर्यदर्शनात् ॥ सायंतु न ह्यत्र दर्शनात् ॥ आशोचो
तु मनसा मुत्रानुच्चारयेत् ॥ अथ मंत्रस्तु नत्रापि पठनीयः ॥ अथ स
ंध्यावर्त्य नि ॥ संध्यायानस्तपस्तेन खविधीममृयसत् ॥ न च नीति
न च स्तायासरीषादि च वने येत ॥ सन प्रतिग्रहं च ब्रह्माध्यायं परि
वर्जयेत् ॥ अथ रात्रौ कुर्यात्पुष्पमंत्रं ॥ न तिस्य पुराणं ॥ रात्रौ स्नाने
न कुर्वीत दानं चैव विशषतः ॥ नेमिर्निकेतु कुर्वीत स्नानं दानं च रात्रौ ॥

॥ का. मा. ॥

॥ ३९ ॥

अथ चतुर्थं च संवाक्यं ॥ मनु ॥ मध्यं दिने दक्षिणं आर्द्रं च वा
मिषं ॥ मध्यं दिने दक्षिणं आर्द्रं च वा मिषं ॥ संध्यायां हनयोश्चैव न
संवेत चतुर्थं ॥ प्रातः पश्येच्छास्त्रिंशत्तमग्निं च दनं ह मनी ॥ मणिर्य
सा गुर्वन्यमदगेनं वृषाधिबान् ॥ पश्यन्तं दक्षिणं चित् सिद्धं च ॥ भिक
सागरान् ॥ कपिलासज्जियां ॥ इनः सस्मि ॥ अथ नग्ने दनं गपापिनः ॥ म
सनासा विहनादीन् न पश्यन् ॥ अथ निम्नगाः ॥ कर्कसिंहगते सूर्ये हि
धुगान्यारजस्वलाः ॥ सिन्धुः समुद्रः ॥ कात्यायनः ॥ मासद्वयं प्रावणा
दिसर्वान्धारजस्वलाः ॥ तासु स्नानेन कुर्वीत वर्जयित्वा समुद्रगाः ॥ वा
शाधमुपगच्छेत्तिग्नीष्मकुसरितो नृवि ॥ तासु प्रावणिनस्तायादपरिह

॥ ३९ ॥

शवासरे ॥ नृमिस्थनवोदके ये वै ॥ कर्कस्थरं वा गंगारवाचं द्रष्टा गंगामतीश
रयश्च ग्रहं रजस्वलाः ॥ अस्थापवादमाह ॥ उपाकर्मणि वा त्सं प्रति स्नाने
तथैव च ॥ चंद्रसूर्यग्रहे चैव रजो दोषो न विद्यते ॥ आसी गिक मन्य दध्यते ॥ क
पस्थमपि सोमा क्यग्रह गंगा सर्मजली ॥ किंच ॥ अश्वथ सागरो सेव्यो न स्त
ह्यो कदाचन ॥ अश्वथं मेदवारतु सागरे पर्वणे स्पृशेत् ॥ दत्तः ॥ प्रातर्मध्या
ह्नयोस्तानं वान प्रस्थग्रहस्थयोः ॥ यने स्त्रिषवणं प्रोक्तं स वत्सव्रह्मचारि
णः ॥ दशम्यादौ निषेधस्तु नियने मिन्निके विना ॥ पुष्कानि शिरसो गस्या
सवस्त्रस्य जलाशये ॥ अज्ञाते प्रतिषेधो र्ययदृष्टान् न हेतुकः ॥ प्रतिप
दतीया नवमी वसुधादशी पुत्रयोदश्यादर्शः ॥ तथा ॥ भोजनानेतरं महानि
शिवस्त्रिंशस्तानं न कर्त्तव्यमित्यादि वचनज्ञातं जोगार्थस्तानं विषयैर्क

॥ का. मा. ॥

॥ ३८ ॥

ननु नित्यनेमिस्तिक्तानविषयकमित्यर्थः ॥ किंच ॥ नस्त्यायादुस्स्वेती
तेमगल्यविनिवर्त्यच ॥ अनुब्रज्यसुहृदधनपूजयित्वा देवताः ॥ ॥ मर्गः ॥
कुर्यान्नेमिस्तिक्तानेनीताग्निः काम्यमेवच ॥ नित्ययादृष्टिकंचैव यथास
चिसमाचरेत् ॥ अथामलकस्तानकालः ॥ सप्तमीनवमीषष्ठीभूतामासैक
मग्रहान् ॥ नानुवारं विनास्त्यायादामलैर्दृष्टिरेष्टया ॥ षड्द्रुशमतेतुष
स्यामलकैर्द्विसुरकादश्यां विशेषत इति ॥ यदणकादश्यामादित्यवारस
दापिस्त्यायादेव ॥ निषेधस्यरागप्राप्तविषयत्वात् ॥ अथतिलस्त
नकालः ॥ तिलस्तानं विनासूतिग्रहामाज्ञानेसंक्रमात् ॥ सूतिर्ज
ग्रदिनमकरसंक्रमणेतुकार्यमेव ॥ अथार्थीगकालः ॥ मेदेसामेव
येभ्योगो नूतवीपष्टमीविना ॥ ज्योतिः पराशरः ॥ संतापः कान्तिरल्य ॥ ३९ ॥

या

पुर्धननिर्धनतातथा ॥ अनारोग्यं सर्वकामाग्रज्यंगान्तरिक्षदिषु ॥ ॥
वोधावनः ॥ अष्टम्यांचयसुहृदश्यां नैवम्यांच विशेषतः ॥ शिरोज्यं गर्जये
तुपर्वस्वपितथैवच ॥ अथतैलाभ्यंगः ॥ पद्मदोचरवौषष्ट्यादिक्तायांचत
थातिथो ॥ तैलेनान्युषममस्तचतुर्भिः परिहीयते ॥ प्रवेता ॥ शार्दपंगंध
तैवचयतैलेपुष्पवासितं ॥ अन्यद्रव्ययुततैलेनदुष्पतिकदाचन ॥ तथा ॥
नदोषः पद्मतैलेष्विति ॥ अथतिलतर्पणकालः ॥ अथजन्मदिनमिश्र
गरेसंध्यायां ज्ञानुवासरे ॥ सप्तमीशोमेचतिलतर्पणं नकार्यं ॥ आर्योति
दिक्षयाथोत्पत्तारत्रिचतुष्टयं ॥ तथा नैकृतपोस्नेमध्यांसंध्यादिवसेना
दाहंतस्वदिनेष्वेवातं ग्रहादीनदशम्यादित्रयं नैवदिनंचवर्जयेत् ॥ अथ
पसवनं ॥ इतिभ्येततीयेवामासिपुनंस्तत्रकार्यं ॥ पुनस्तत्राशितुकोशः ॥

॥ का. मा. ॥

॥ ३९ ॥

हस्तामूलं प्रवक्षः पुनर्वसुमगशिरस्तथापुष्य इति ॥ अथानबले जिनं वत
र्थकार्त्त ॥ सीमन्तोन्नयनेतु ॥ चतुर्थ्याष्टपय्यतिषुमासेषुमेध्यसककार्य्य
मर्त्तस्यकारपक्षे सुप्रतिगर्त्तकार्य्य ॥ अथजातकर्म ॥ प्राज्ञादिछेदनाकार्य्य
आशेचमध्ये पुत्रास्तवप्यतकार्य्यमेव ॥ कर्त्तुस्तात्कालिकीशुद्रि ॥ अथ
नामकरणं ॥ अष्टमिदशमएकादशद्वादशेष्टादशत्रिंशेवास्वग्रहानुसारं
व्यवस्थयानामकुर्यात् ॥ अथनिष्क्रमणे ॥ द्वादशहनिनतीयमासेचतुर्थेवा
ग्रहान्तिष्कस्यसूर्यदर्शनंकारयेत् ॥ अथानप्राशनी ॥ षष्ठेमासेष्टमेवार्त्त
पुत्राजन्तेषुसबत्सरांतेवाकुर्यात् ॥ अथकर्णवेधः ॥ कर्त्तुंकेपौषमासेच
त्रिफालानिकेपिवा ॥ कर्णवेधं प्रशंसन्तिशुक्लपक्षेशुक्लेहनि ॥ तथा ॥ हस्ता
म्बिनीस्वानिपुनर्वसौचनिष्यदुच्चित्राहरिरेवतीषु ॥ चंद्रनुक्लेगुस्तुक्त्वा ॥ ३९ ॥

रक्तौतुवेध्याचमरेत्यलम् ॥ अथचराकर्म ॥ संवत्सरेवर्त्ततेद्वितीयवार्त्तती
येवापंचमेवाउपनीत्यासहायथाकुलाचारंकुर्यात् ॥ अथचराणिषेधः ॥
अदिद्यनौमशनिवारेषुप्रतिपद्विक्ताविशिष्टेषुदुष्टतारासुचनकुर्यात्
अथविद्यारंत्तः ॥ पंचमेष्वेवाध्यायेषुप्रतिथौस्वविद्यासत्रकारादीन्नावि
द्यामासेत्त ॥ अथोपनयनं ॥ गर्हाषमेवाब्राह्मणस्य ॥ एकादशहर्त्तत्रियस्य
द्वादशेवैश्यस्यतिमुरव्यः कालः ॥ काम्यस्वीगिरस्तात्तः ॥ ब्रह्मवर्चसकाम
स्यनवमे इति ॥ मनुः ॥ रातोबलार्त्तिनः षष्ठेवैश्यस्यहार्त्तिनोष्टम ॥ इति ॥ इ
चमाद्यादिपंचमासेषुकर्त्तव्यम् ॥ नज्येष्टेज्येष्ठापत्यस्य ॥ जन्मनोदिवस
मासेमेव ॥ तथानष्टेचंद्रस्तगेशुक्लेनिरशेवैवतास्केर ॥ कर्त्तव्येनोपनय
ननानध्यायेगलग्रहः ॥ राशः प्रथमभागस्थितः सूर्योनिर्ऋतः अथोदशी

॥ का. मा. ॥

॥ ४० ॥

चतुष्पत्वं ॥ सप्तम्यादित्रयंतथा ॥ चतुर्थे काकिनी प्रोक्ता अष्टावते गलय
हा ॥ गौणकालस्तु ॥ आघोडशात आह विंशत ॥ अचतुर्विंशति द्विजा
नाक्रमोद्वाध्या ॥ अथानध्यायः ॥ चतुर्दश्यष्टमीपर्वप्रतिपत्स्वष्टकासु च ॥
अनाध्यायाद्यदि वसरात्रो सोपपदासु च ॥ विषुवायनमन्त्रोदियुगादिषु
मते द्विजे ॥ आधुनुक्ते हरस्वापे बोधने ध्ययने न हि ॥ वर्षासु प्रातर्गर्जने ॥
दिवान् अध्यायः ॥ सायं गर्जने रात्रौ ॥ अन्तर्गर्जने त्वहारात्रौ ॥ नारदः ॥
षष्ठीचद्वादशी चैव अर्द्धरात्रे न नाडिकाः ॥ प्रदोषेन त्वधीयात तृतीया
नवमस्तिकेति ॥ किंच ॥ चतुर्दश्यष्टमीपर्वप्रतिपत्स्वष्टवसर्वदा ॥ दुर्मेधसा
मनध्यायास्वतारागमनेषु च ॥ अथाष्टका ॥ ताद्रेमार्गादिचतुष्पत्वं सप्तम्या ॥ ४० ॥

स्तित्रिसत्रं किंच ॥ अश्विने दशमी शुक्ला द्वितीया ज्येष्ठमासिके ॥ त्रुथी
द्वादशी माघ एताः सोपपदाः सप्तमाः ॥ तृतीया माघे शुक्ला नवम्यर्जु ॥
त्रयोदशी कृत्तान तस्य माः सा कृता देते युगादयः ॥ तिथ्यग्निन तिथि
स्तिथ्याश्च कस्ते जने लो ग्रहः ॥ तिथ्यर्के निशि वोष्वा मा तिथी मन्वा दया
मा धो मधोरिति त्येतापे च बर्मा ॥ मधुमारभ्य द्वादशी ज्ञेः पदेः अमा
न्वा देये ज्ञेयाः ॥ तिथिः पूर्णिमा ॥ अग्निस्तृतीया चैत्रे ॥ नवैशारवमन्वादि
नास्तीत्यर्थः ॥ पूर्णिमा ज्येष्ठ ॥ पूर्णिमा दशम्या षाढे ॥ कृत्ताष्टमी आषाढा ॥
तृतीया जेष्ठपदे ॥ नवम्याश्विने ॥ पूर्णिमा द्वादश्या कार्तिके ॥ मार्गशीर्षे
नास्ति ॥ एकादशी पुष्ये ॥ सप्तमी माघे ॥ दश पूर्णिमा फाल्गुने ॥ अथ गो
दाभिर्ब्रह्मनुः केशातः केशवर्चस्त्राजपास्य विधीयते ॥ राजन्यवैद्ये

विबिम्बवैष्णवस्यधिकेतातः॥ अथप्रसूचमिविधिः॥ प्रतिवेदं ब्रह्मचर्यं
वर्षाणि द्वादशपिवा॥ षट्तीणि गुरुणां तन्विविद्यास्तान्तुं सज्जिथो॥
गुरुवेदक्षिणादक्षपार्श्वे वेदसमाप्य च॥ याज्ञवल्क्यः॥ वेदं ज्ञाननिवाप
रनीला उत्तयमेव वा॥ अथाश्रमकालः॥ ॥ आयुश्चतुर्धा विभज्य क्रम
ण चत्वार आश्रमा ग्राह्याः॥ ब्रह्मचर्यमेव वा॥ तदनन्तरं यज्ञैर्धेवा॥ अथ
विवाहः॥ हरेः प्रबोधने गुरुमुक्थयारभ्युरयेन्येतिः शास्त्रसंमते दिने कुप्यो
त्॥ विलुपराणां वर्षैरेकगुणताप्यडिदृष्टिगुणाध्वयै॥ अश्रमे तु न
वेमोरी नवमेन ग्निका जनेत्॥ दशमे कव्यका प्राक्ताद्वादशे वषटी स्मर
ता॥ अथस्ययं वरकालः॥ शिता शितामहो आतामाता वै धूर्यदानहि॥ क
नोवर्षत्रयादूर्ध्वकन्याकुर्यात्तत्त्वयं वर॥ बोधायनः॥ वर्षाणि त्रीणि कलुम

तीकां ह्येतपितृणासनै॥ तत्तत्तुर्थे वर्षे तु विदेत स दृशंपति॥ अथचतुर्थीश्रमका
लः॥ वैराग्ये सति सन्यासान्तपूर्वाश्रमक्रमः॥ अथाग्निहोत्रस्वीकारनिषधः॥
मूकत्वादिदोषरहितोऽप्येज्येष्टश्रुतान्निहोत्रपरिग्रहकनिष्ठानकुर्यात्॥
ये शान्तया कुप्येदेव॥ ज्जिन्तादरे तु नार्ये दोषः॥ गर्गः॥ सोऽप्येति श्रुतिज्येष्ठेन
कुर्षादारसंग्रहः॥ अवसथं तथा धातम्यतिनस्तु तथा भवेत्॥ अथाग्निहो
त्रकालः॥ उदिते नुदिते होमः समयाध्युषिते मतः॥ रात्रौ घोटश्रागग्रहनक्ष
त्रयुक्तः॥ नुदितः॥ नक्षत्रमीडलेन द्द्वेष्टरविदर्शनात् प्राक् समयाध्युषितः॥ रेखा
मात्रदर्शने उदितः कालः॥ जौलकालस्तु॥ आयासकर्मणा प्रातः प्रातरास
मयकर्मणः॥ आहुतिर्नातिपद्येत पार्वण्यवर्णनं रात्रिः॥ अथग्रहारंजः॥
षोडशवर्षावैशारदमार्गफलानुतिके गृही॥ आरंभे तेति शेषः॥ न विष्णुपु

॥ का. मा. ॥

॥ ४२ ॥

रणे ॥ अज्ञाकसितपक्षेषु मेत्रश्रवणरेवती ॥ अदिमध्यावसानेषु प्र
स्वापावर्त्तनोत्सवाः ॥ आदिपदेनुराधायां मध्यपादे श्रवणं अंत्यपादे रव
स्यां क्रमादाषाढजादृपदकार्तिकशुक्लद्वादशीषु प्रस्वापावर्त्तनोत्सवाः ॥ आ
स्युः ॥ इत्यर्थः ॥ बराहपुराणे ॥ द्वादश्यासंधिसमयेन क्षत्राणामसंभवः ॥ आ
ज्ञाकसितपक्षेषु शयनावर्त्तनादिकमिति ॥ संधिसमये संकोच्यालेन क्ष
त्राणां वेपि द्वादशीष्वेव कार्यमित्यर्थः ॥ त्रिकां मंडनः ॥ स्वकालादुत्तर
काले गौणः सर्वस्य कर्मणः ॥ मुख्यकाले यदावश्यं कर्मकर्त्तुं न शक्य
ते ॥ गौणकालेपि कर्त्तव्यं गोपाप्यत्रादृशो न वेत् ॥ काम्यं तु गौणेन कर्त्त
व्यमिति ज्ञावः ॥ मुख्यकालमुपाश्रित्य गौणमप्यस्तु साधनं ॥ न मुख्य

॥ ४२ ॥

॥ का. मा. ॥

॥ ४३ ॥

द्वयलोनेन गौणकालप्रतीक्षणं ॥ विस्तरो हेमाद्रौ बोध्यः ॥ ॥ अष्टोत्ति
नष्टविरचितकालनिर्णयसंग्रहः ॥ गुणगर्ह्येर्बुधैः सायमादरेण विज्ञाप्य
तां ॥ ३३ तिपदवाक्यप्रमाणज्ञात्रीलक्ष्मीधरस्तुता अष्टोत्तिदीक्षितेन र
चितो हेमाद्रिकालनिर्णयः संहोयः ॥ ०७ ७ ७ ७ ७ ७ श्री श्री श्री श्री श्री
संवत् १९७८ दिने मार्गशीर्षकृतत्रयोदशी सोमचित्रानक्षत्रे आयुष्मान्
योगे लिख्यमाने लिखितमिदं पुस्तकं तत्सतोपनामकनीलकण्ठजटाश्र
मविनायकेन ॥ स्वार्थपरार्थव्य ॥ तेन श्रीपरमेश्वरः प्रीयतां ॥ श्री ॥ ७ ७ ७ ७ ७ ७

॥ ४३ ॥

॥ विनायक जट्ट तत्सतानामिदं ॥
॥ सकल काल माधवस्येति विज्ञेयं ॥

